

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี
หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

The Roles and Responsibilities of Sheikhu Islam regarding
the Administration of Islamic Organizations Act B.E. 2540

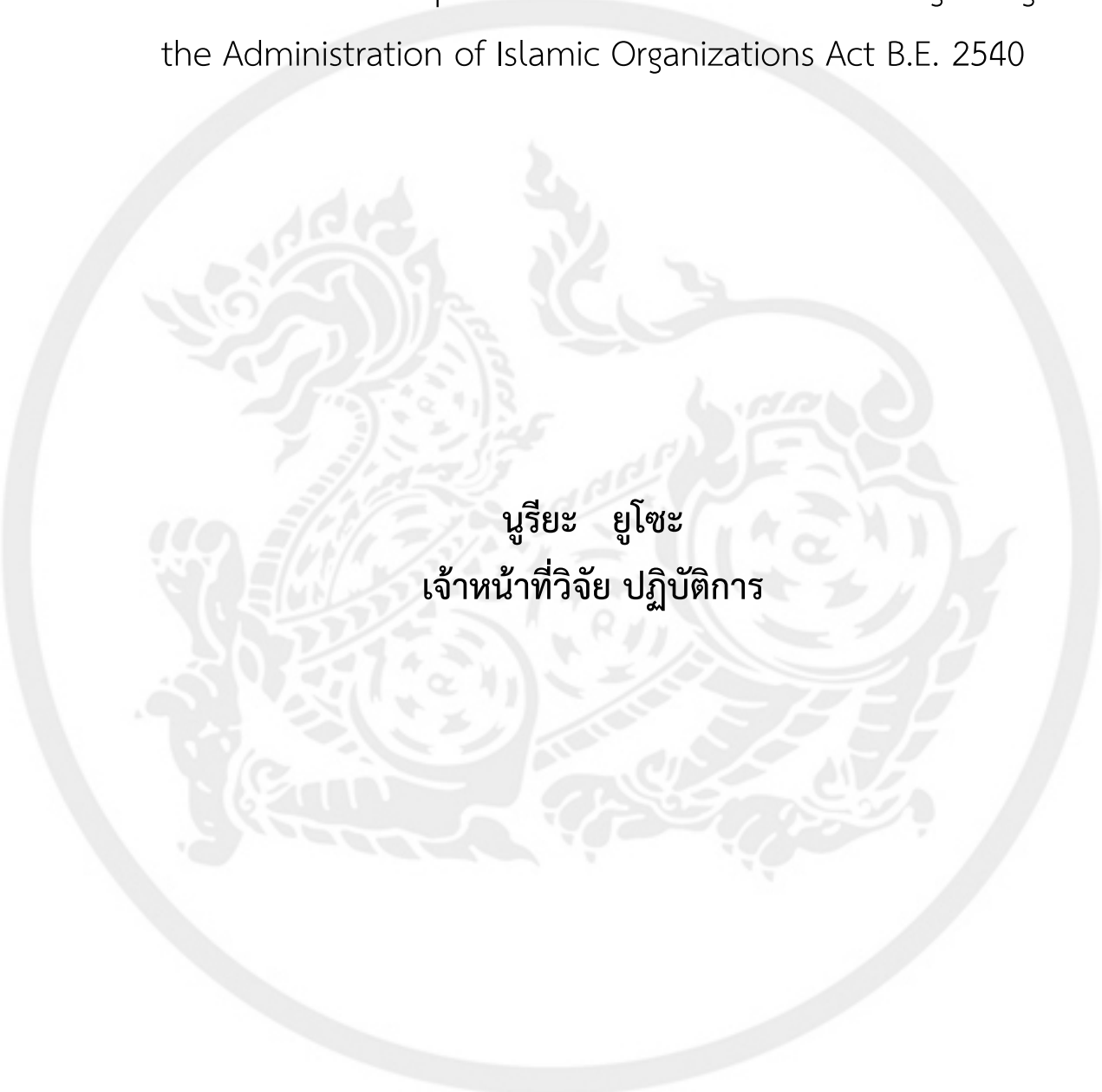
นางสาวนุรียะ ยูโซะ

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณ
กองทุนวิจัย (คณะรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2565

บทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี

หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

The Roles and Responsibilities of Sheikhu'l Islam regarding
the Administration of Islamic Organizations Act B.E. 2540

นุริยะ ยูโซะ
เจ้าหน้าที่วิจัย ปฏิบัติการ

ผลงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณ
กองทุนวิจัย (คณะรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2565

นุรียะ ยูโซะ : บทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, 69 หน้า

บทคัดย่อ

จุฬาราชมนตรี (Shiekhul Islam) เป็นตำแหน่งผู้นำสูงสุดทางด้านการบริหารกิจการมุสลิมในประเทศไทย และเป็นที่ปรึกษาทางราชการเกี่ยวกับกิจการมุสลิมทั้งปวง ฉะนั้น ตำแหน่งดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะเป็นประมุขของศาสนาอิสลาม ซึ่งมีบทบาททางด้านสังคม การเมือง รวมถึงผู้นำศาสนา ดังนั้นจุฬาราชมนตรีจึงเป็นตำแหน่งของผู้ที่มีความรอบรู้ทางศาสนาอิสลาม และได้รับความไว้วางใจจากชาวมุสลิมในประเทศไทย

ประเทศไทยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามสำคัญ 4 ฉบับ คือ (1) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 (2) พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 (3) พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 และ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ 4 ประการ คือ (1) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม (2) แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม (3) ออกประกาศแจ้งผลการตรวจจันท์เพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา และ (4) ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบัญญัติแห่งอิสลาม

จากผลการศึกษาพบว่า จุฬาราชมนตรีภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มีบทบาทด้วยกัน 3 มิติ คือ (1) บทบาททางสังคม (2) บทบาททางวัฒนธรรม และ (3) บทบาททางการเมือง ซึ่งบทบาททางการเมืองเป็นประเด็นหลักที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการวางตัวเป็นกลาง และอาจเป็นการกระทำที่นอกเหนือไปจากบทบัญญัติที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว

คำสำคัญ : จุฬาราชมนตรี, ศาสนาอิสลาม, พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.

NUREEYAH YUSOH: THE ROLES AND RESPONSIBILITIES OF SHEIKHUL ISLAM
REGARDING THE ADMINISTRATION OF ISLAMIC
ORGANIZATIONS ACT B.E. 2540, 87 pp.

ABSTRACT

Shiekhul Islam is the highest leading position in ranks when it comes to the administration of Islamic affairs in Thailand. The roles and responsibilities also include being a consultant for all the country's Islamic affairs. The position serves as the president of Islamic religion with an active role in social, politic and religious aspects. Therefore, Shiekhul Islam is the position that technically belongs to the one with a thorough knowledge of the religion, and the one trusted by the Muslims in Thailand.

Thailand has 4 main regulations on Islam which are (1) the Royal Decree on Patronage on Islam B.E 2488 (1945), (2) Act on Mosque B.E. 2490 (1947), (3) Royal Decree on Patronage on Islam (No. 2) B.E. 2491 (1948) and (4) Act on the Administration of Islam Religious Organization B.E. 2540 (1997).

Act on the Administration of Islam Religious Organization B.E. 2540 (1997) has entitled the Shiekhul Islam's position holder with 4 roles and responsibilities. These include (1) providing consultation as well as opinion on the matters related to Islamic religion to the government agencies, (2) making an appointment of a committee of qualified people to provide consultation on the matters related to Islamic religious prescriptions; (3) making an announcement on the result of moon sighting to designate the religious holiday; and (4) making an announcement of any decision related to the Islamic religious prescriptions.

The studies have shown that Shiekhul Islam under the Act on the Administration of Islam Religious Organization B.E. 2540 (1997) has an active role in 3 dimensions which are in (1) society, (2) culture, and (3) politics. However, the political aspect has usually been criticized in terms of the position holder's neutrality as well as relevant actions taken since these can be out of the character when considering what has been stated in the Act itself.

คำนำ

งานวิจัยเรื่องบทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 (The Roles and Responsibilities of Sheikhul Islam regarding the Administration of Islamic Organizations Act B.E. 2540) เป็นงานวิจัยที่มุ่งเสนอบทบาทของจุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 นับตั้งแต่ปี 2540 - 2564 โดยเฉพาะภารกิจอันสำคัญที่จุฬาราชมนตรีเข้ามาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบทางสถาบันศาสนาในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมและในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และการยึดถือหลักจริยธรรมของศาสนา อีกทั้งปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมืองเชื่อมโยงถึงศาสนาในห้วงเวลาดังกล่าว ล้วนนับเป็นการสะท้อนถึงประสิทธิภาพภายใต้การนำของจุฬาราชมนตรี

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณกองทุนวิจัย (คณะรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2565 และผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณศูนย์วิจัย ดิเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำหรับการจัดสรรงบประมาณดังกล่าวเพื่อขยายและเสริมสร้างองค์ความรู้แก่สังคม นอกจากนี้ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่อาจกล่าวในที่นี้ได้ไม่ครบถ้วน

ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่านทั้งหลาย
นุรียะ ยูโซะ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	(1)
คำนำ	(3)
สารบัญ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	6
1.4 ขอบเขตการศึกษา	6
1.5 นิยามศัพท์	6
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	7
1.7 ระเบียบวิธีวิจัย	7
บทที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบทฤษฎี	8
2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.2 กรอบทฤษฎี	12
บทที่ 3 พัฒนาการทางบทบาทของจุฬาราชมนตรี	14
3.1 บทบาทพระยาจุฬาราชมนตรี (กรุงศรีอยุธยา)	14
3.2 บทบาทจุฬาราชมนตรีสมัยกรุงธนบุรี – กรุงรัตนโกสินทร์ (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475)	21
3.3 บทบาทจุฬาราชมนตรีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 - พ.ศ. 2500	29

บทที่ 4 “จุฬาราชมนตรี” หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 42

4.1 สารสำคัญของพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 43

4.2 จุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 53

บทที่ 5 บทสรุป 58

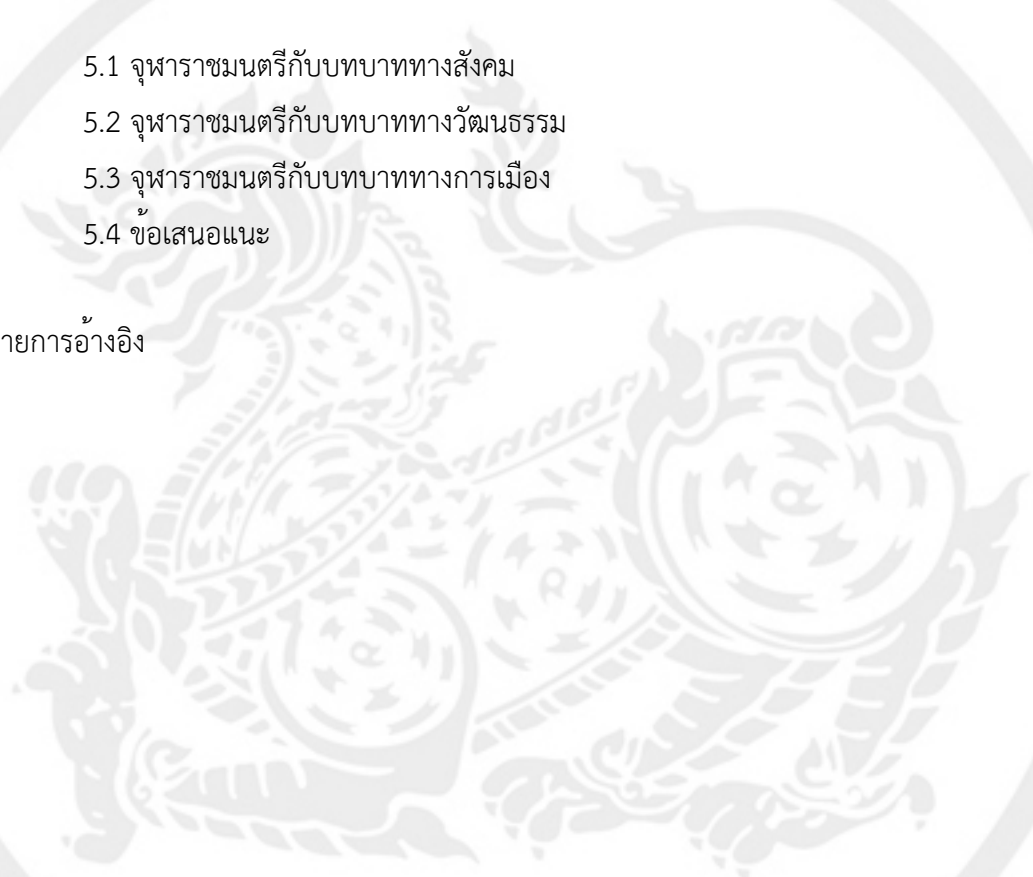
5.1 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางสังคม 58

5.2 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางวัฒนธรรม 60

5.3 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางการเมือง 61

5.4 ข้อเสนอแนะ 63

รายการอ้างอิง 64

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

จุฬาราชมนตรี (Shiekhul Islam) เป็นตำแหน่งผู้นำสูงสุดทางด้านการบริหารกิจการมุสลิมในประเทศไทย และเป็นที่ปรึกษาทางราชการเกี่ยวกับกิจการมุสลิมทั้งปวง¹ ฉะนั้น ตำแหน่งดังกล่าวมีความสำคัญในฐานะเป็นประมุขของศาสนาอิสลาม² ซึ่งมีบทบาททางด้านสังคม การเมือง รวมถึงไปถึงผู้นำศาสนา ดังนั้นจุฬาราชมนตรีจึงเป็นตำแหน่งของผู้ที่มีความรอบรู้ทางศาสนาอิสลาม และได้รับความไว้วางใจจากชาวมุสลิมในประเทศไทย

แต่เดิมตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเป็นตำแหน่งที่สัมพันธ์กับการค้าและการเมืองของสยาม โดยเมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา จุฬาราชมนตรีเป็นขุนนางอยู่ใน “กรมท่าขวา” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม แต่ก็ยังมีขุนนางชาวต่างชาติอื่น ๆ อยู่ด้วย ขุนนางกรมนี้มีหน้าที่กำกับดูแลการค้าและติดต่อกับชาวต่างชาติในสังกัดพระคลัง และควบคุมชาวต่างชาติซึ่งประกอบด้วย มุสลิม ฮินดู อาร์เมเนีย และพวกเขารัตที่นับถือศาสนาคริสต์ ในกรมท่าขวามี “พระจุฬาราชมนตรี” เป็นหัวหน้าฝ่ายแขก และ “พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี” กรมท่าซ้าย เป็นหัวหน้าฝ่ายจีน³ ซึ่งราชทินนาม “จุลา” หรือ “จุฬา” เป็นราชทินนามของเจ้ากรมท่าขวา ถือศักดินา 1,400 เท่ากับราชทินนาม “โชติก” เจ้ากรมท่าซ้ายฝ่ายจีน⁴

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, “จุฬาราชมนตรี,” สืบค้นเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2564, <https://dictionary.orst.go.th/>

² พิทยา บุณนาค, *ปฐมจุฬาราชมนตรี: จากเปอร์เซีย ถึงกรุงศรีอยุธยา* (กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2557).

³ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, *บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวา ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)* (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

⁴ เรื่องเดียวกัน.

การสืบทอดตำแหน่งจุฬาราชมนตรีแต่เดิมเป็นการสืบโดยสายตระกูลของเผ่ากะเหรี่ยง⁵ หรือ มุสลิมชาวอิหร่านสายชีอะห์ จนถึง สอน อะห์หมัดจุฬา (จุฬาราชมนตรีคนที่ 13) นับเป็นจุฬาราชมนตรีคนสุดท้ายในสายสกุลท่านเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งเป็นสายตระกูลที่สืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสายทั้งหมด 13 รุ่น แม้ว่าในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 มีการยกเลิกกรมท่าทั้งหมด แต่จุฬาราชมนตรียังคงมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาอยู่ในศาลต่างประเทศ สังกัดกระทรวงยุติธรรม⁶

หลังจากที่สอน อะห์หมัดจุฬาได้ถึงแก่อนิจกรรม ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในสยามได้ว่างเว้นลงราว 10 ปี โดยในปี พ.ศ. 2488 มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 ในสมัยของควง อภัยวงศ์ กำหนดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีขึ้นเพื่อเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ เกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามฝ่ายอิสลาม และกำหนดให้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเป็นควบคุมการบริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย และหากจังหวัดใดมีประชากรมุสลิมมากพอสมควรก็กำหนดให้กระทรวงมหาดไทย แต่งตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดขึ้น และให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีอำนาจในการแต่งตั้งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และกรรมการมัสยิดได้ รวมถึงให้อำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการมัสยิดและกรรมการมัสยิดในเขตจังหวัดของตน⁷

ครั้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 โดยยกเลิกข้อความในมาตรา 3 และให้ใช้ข้อความว่า “มาตรา 3 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเพื่อให้คำปรึกษาแก่กรมการศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม และให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรี

⁵ ปัจจุบันยังคงมีผู้สืบสายเลือดทั้งชาวมุสลิม และชาวพุทธ เช่น ตระกูลอะห์หมัดจุฬา, อากาหะยี, จุฬารัตน์, ชวงรัศมี, ชิดานูวัตร, สุวกุลฐ, บุณนาค, บุรานนท์, จาติกรัตน์, ศุภมิตร, ศรีเพ็ญ, ภาณุวงศ์, วิชยาภัย และ วสุธาร เป็นต้น ใน จูฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, *บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวา ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์* (พ.ศ. 2153-2435).

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488,” สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2564 ,<https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/2300/web/previewer.php>

พอสมควร”⁸ จากข้อความดังกล่าวเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการลดทอนอำนาจหน้าที่ของ จุฬาราชมนตรี จากเดิมจุฬาราชมนตรีมีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์ เกี่ยวกับการที่จะ ทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม ให้เหลือแค่การให้คำปรึกษาแก่กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการใน กิจการเกี่ยวกับศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลามเท่านั้น ซึ่ง แซ่ม พรหมยงค์ เป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกที่ไม่ ได้มาจากการสืบเชื้อสายของเผ่ากะเหรี่ยง

กระทั่งช่วงทศวรรษ 2520 มีความพยายามเสนอพระราชบัญญัติการบริหารกิจการ ศาสนาอิสลามโดยกลุ่มนักการเมืองชาวมุสลิม อีกทั้งมีความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้ ทำให้เมื่อ ต่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรีในขณะนั้นถึงแก่อนิจกรรม ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีจึงว่างเว้นไป สักระยะท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงศึกการชิงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี และความพยายามของ นักการเมืองที่จะแก้ไขกฎหมายและลดทอนอำนาจของจุฬาราชมนตรี⁹

ครั้งเมื่อ ประเสริฐรัฐ มะหะหมัด ชีนดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีหลังจาก ต่วน สุวรรณศาสน์ ถือเป็นช่วงเวลาที่มีความเปลี่ยนแปลงการบริหารกิจการศาสนาอิสลามหลายด้าน เมื่อปี 2540 มีการผลักดันพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ที่ผลักดันโดย เตน โต๊ะมีนา ส.ส. จังหวัดปัตตานีจากพรรคความหวังใหม่ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่า การกระทรวงมหาดไทย และมีการตั้งโครงการก่อสร้าง “ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ” เพื่อเป็นที่ตั้งของสำนักจุฬาราชมนตรี สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่ง ประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร รวมทั้งยังเป็น ที่ทำการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการศาสนาอิสลามอย่างครอบคลุม ถึงแม้ระยะทางก่อน การประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ มีปัญหาของความไม่ลงรอยระหว่างสำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการอิสลามกลางแห่งประเทศไทย และนักการเมือง ทำให้พระราชบัญญัติฯ มีการทำ ประชามติและแก้ไขจนเป็นที่ยอมรับและสิ้นความเคลือบแคลงใจจึงประกาศใช้ในเวลาต่อมา¹⁰

⁸ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2564, <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/2300/web/previewer.php>

⁹ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชานเมือง, *จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความ เป็นมาของจุฬาราชมนตรี* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนอักษร, 2524).

¹⁰ คำนวน วิบูลย์พันธุ์, “การมีส่วนร่วมของมุสลิมไทยกับการได้มาซึ่งผู้นำกิจการศาสนา อิสลาม : ศึกษากรณีการสรรหาจุฬาราชมนตรี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544).

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ระบุให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรี โดยให้นายกฯ นำชื่อของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรี นอกจากนี้ยังกำหนดอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีไว้ในมาตรา 8 ดังนี้¹¹

มาตรา 8 จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการและเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม
- (2) แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (3) ออกประกาศแจ้งผลการตรวจจันทรตามมาตรา 35 (11) เพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา
- (4) ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่าที่มาและอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีตามพระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2540 มีความแตกต่างกับพระราชกฤษฎีกาฯ พ.ศ. 2488 และ พ.ศ. 2491 โดยที่มาของจุฬาราชมนตรีตามพระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2540 มาจากการคัดเลือกภายในของคณะกรรมการอิสลามก่อน แล้วจึงให้พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และอำนาจหน้าที่ถูกระบุชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 ปัจจุบันมีจุฬาราชมนตรีที่ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัติฯ จำนวน 2 คน คือ สวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรีคนที่ 17 และ อาคิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรีคนที่ 18 ในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจะเห็นได้ว่า ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีมีความสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยในฐานะประมุขทางศาสนาอิสลามตามบริบทของยุคสมัย หากพิจารณาถึงบทบาทและอิทธิพลของจุฬาราชมนตรีในอดีตจะเห็นได้ว่าบรรดาจุฬาราชมนตรีมีบทบาทและอิทธิพลต่อราชสำนักและการเมืองของสยามทั้งในมิติทางการค้า และการควบคุมประชากร ขณะเดียวกันเมื่อมีการปฏิรูประบบราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ 5 ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีก็ยังคงอยู่ เพียงแต่มี

¹¹ ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540,” สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2564, <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/065/3.PDF>

การปรับบทบาทหน้าที่ในการเป็นหัวหน้าตุลาการตัดสินคดีความของชาวมุสลิมและคนในบังคับ¹² ตลอดจนเมื่อหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 จุฬาราชมนตรียังมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่ราชการในกิจการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม อีกทางหนึ่งเป็นตัวกลางในการลดทอนความขัดแย้งระหว่างรัฐไทยและชาวมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ดังนั้น การศึกษา “บทบาทของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540” จึงมีความสำคัญในการทำความเข้าใจพลวัตและพัฒนาการของบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีในฐานะประมุขของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ทำให้อำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีมีขอบข่ายชัดเจนขึ้น แต่ทว่ากลับลดทอนบทบาทของจุฬาราชมนตรีเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการให้คำปรึกษาต่อพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเสนอบทบาทของจุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ซึ่งถือเป็นหมุดหมายสำคัญของสังคมและการเมืองของไทยในช่วงเปลี่ยนผ่าน โดยประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ทวีความรุนแรงและปรับรูปแบบการต่อสู้เพื่อขัดขวางต่ออำนาจรัฐ รวมถึงการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ปราบกฏการณ์ดังกล่าวนับเป็นภารกิจสำคัญที่ทำทลายบทบาทของจุฬาราชมนตรีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมและในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ การยึดถือหลักจริยธรรมของศาสนาและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย รวมถึงการเผชิญหน้ากับแนวทางการรับมือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ซึ่งเป็นประเด็นการเคลื่อนไหวทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อทำความเข้าใจและการตีความบทบัญญัติทางศาสนา (ฟัตวา) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการสะท้อนบทบาทการทำงานของจุฬาราชมนตรีนับตั้งแต่ปี 2540 - 2564

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสะท้อนบทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยอธิบายให้เห็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของจุฬาราชมนตรีตามบริบทสังคมและการเมืองตามช่วงระยะเวลาที่ศึกษา รวมถึงปฏิกิริยาของสังคมไทยต่อการดำเนินงานของจุฬาราชมนตรี

¹² จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์, *บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวา ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)*.

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ไม่ได้เป็นการลดทอนบทบาทของจุฬาราชมนตรีโดยตรง โดยเฉพาะในมิติทางการเมืองและสังคม ตำแหน่งจุฬาราชมนตรียังคงมีบทบาทตามเดิม ขณะเดียวกันบางภารกิจที่จุฬาราชมนตรีดำเนินการได้นำมาสู่การวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมมุสลิมบางส่วนว่าเป็นการกระทำเกินอำนาจหน้าที่ดังที่ระบุในพระราชบัญญัติฯ หรือไม่ จนนำมาสู่กระแสการปฏิรูปสำนักจุฬาราชมนตรี

1.4 ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาครอบคลุมระยะเวลาตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยระยะเวลาในการศึกษาคือ หลังประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ นับตั้งแต่ปี 2540 – 2564 ซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี 2 คน คือ สวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ และ อาศิส พิทักษ์คุมพล โดยเนื้อหาของงานวิจัยจะให้ความสำคัญต่อการใช้บทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีในแต่ละบริบทสังคมการเมืองตามช่วงเวลาการศึกษา

1.5 นิยามศัพท์

<p>พระจุลาราชมนตรี/พระยาจุฬาราชมนตรี</p> <p>จุฬาราชมนตรี</p> <p>ศาสนูปถัมภ์</p>	<p>ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายแขกในกรมท่าขวา สังกัดพระคลัง มีหน้าที่กำกับดูแลการค้าและติดต่อกับชาวต่างชาติในสมัยกรุงศรีอยุธยา</p> <p>ผู้นำศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย โดยเป็นประธานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย โดยดำรงตำแหน่ง ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม โดยคำนี้เริ่มใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2491</p> <p>ความหมายเดียวกันกับ ศาสนูปถัมภ์ ตามที่ระบุใน พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ พ.ศ. 2488 และ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491</p>
---	---

ฉบับ

ความหมายเดียวกันกับ ฉบับ ใช้ในบริบทตาม
พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยสาสนูปถัมภ์ (ฉบับที่
2) พ.ศ. 2491

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยสามารถอธิบายให้เห็นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่
2. ผลการศึกษาทำให้เข้าใจการปรับตัวของจุฬาราชมนตรีตามบริบทสังคมและการเมืองตามช่วงระยะเวลาที่ศึกษา รวมถึงปฏิกิริยาจากสังคมต่อการดำเนินงานของจุฬาราชมนตรี เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.7 ระเบียบวิธีวิจัย

1. ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เช่น ประกาศ และแถลงการณ์ของสำนักจุฬาราชมนตรี เป็นต้น เพื่อศึกษาบทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี และอธิบายการดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540
2. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) โดยผู้วิจัยได้จัดแบ่งเอกสารตามบริบทต่าง ๆ และทำศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร
3. การนำเสนอใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ซึ่งจะเชื่อมโยงบริบททางสังคมการเมืองและบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีเข้าด้วยกัน

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบทฤษฎี

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ “บทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540” สามารถจำแนกตามประเด็นของการวิจัยได้ 2 ประเภท คือ งานศึกษาที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีที่แบ่งตามยุคสมัย และงานศึกษาบทบาทของจุฬาราชมนตรีบริบทต่าง ๆ

งานศึกษาประเภทรากเป็นงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของจุฬาราชมนตรี ซึ่งมีงานชิ้นสำคัญคือ งานศึกษาของ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ (2546) เรื่อง ชุมนางกรมท่าขวา การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435¹³ ซึ่งเป็นงานที่ตีพิมพ์มาจากวิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยุบัณฑิตเรื่อง บทบาทและหน้าที่ของชุมนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435)¹⁴ งานศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นบทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมนางกรมท่าขวาและจุฬาราชมนตรีแต่ละรัชสมัย และสะท้อนการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ 5 ที่มีการยกเลิกกรม กองต่าง ๆ ทำให้บทบาทของเจ้ากรมรวมทั้งจุฬาราชมนตรีลดลงด้วยเช่นกัน ขณะทำงานเขียน *พิทยา บุนนาค* (2557) เรื่อง *ปฐมจุฬาราชมนตรี : จากเปอร์เซีย ถึงกรุงศรีอยุธยา*¹⁵ ได้เสนอหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเอกอัครราชทูต ปฐมจุฬาราชมนตรี งานฉบับนี้มีคุณูปการในการเทียบเคียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของสายสกุลบุนนาค และบันทึกของพ่อค้าและนักเดินเรือ ถึงแม้งานฉบับนี้ให้ภาพรายละเอียดของสายสกุล การเดินทาง และการลงหลักปักฐานที่กรุงศรีอยุธยาของเอกอัครราชทูต แต่ยังไม่เน้นการศึกษาเป็นรายบุคคลทำให้ไม่อาจเห็นภาพต่อเนื่องที่เพียงพอที่จะเห็นความเคลื่อนไหวและบทบาทได้อย่างชัดเจนมากนัก

¹³ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, “บทบาทและหน้าที่ของชุมนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546).

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ พิทยา บุนนาค, *ปฐมจุฬาราชมนตรี : จากเปอร์เซีย ถึงกรุงศรีอยุธยา* (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2557).

จากที่กล่าวในข้างต้นจะเห็นได้ว่างานศึกษาทั้งสองฉบับถือเป็นหมุดหมายสำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และถึงอิทธิพลของจุฬาราชมนตรีในแต่ละยุคสมัย พร้อมทั้งขยายภาพให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองสยามที่เชื่อมร้อยกับบทบาทของจุฬาราชมนตรี ถือได้ว่าเป็นงานศึกษาที่มักถูกใช้อ้างอิงเกี่ยวกับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับจุฬาราชมนตรีเป็นลำดับต้น ๆ

นอกจากงานศึกษาที่สำคัญทั้ง 2 ฉบับแล้ว ยังมีงานศึกษาอีกจำนวนหนึ่งที่ศึกษาบทบาทของจุฬาราชมนตรีทั้งในด้านการสังคม การเมือง และการศึกษา ช่วงทศวรรษ 2520 – 2540 มีงานศึกษาที่กล่าวถึงบทบาทของจุฬาราชมนตรีในมิติความสัมพันธ์ทางการเมืองและสังคม สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตของ จิระศักดิ์ เจริญสุข (2524) เรื่อง ภาวะผู้นำของจุฬาราชมนตรีในสังคมไทย ช่วงปี 2524 – 2538¹⁶ สารนิพนธ์ฉบับนี้ได้เสนอบทบาทของภาวะผู้นำของประเสริฐ มะหะหมัด จุฬาราชมนตรีในขณะนั้น ทั้งในมิติของนักบริหารในตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย และนักการศาสนาในตำแหน่งจุฬาราชมนตรี การทำงานของประเสริฐสะท้อนถึงความสามารถ ไหวพริบการบริหารงาน และเครือข่ายที่คัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี รวมถึงการขัดคานกันระหว่างฝ่ายการเมือง (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) และฝ่ายศาสนา (จุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย) เกี่ยวกับ (ร่าง) พระราชบัญญัติการบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. ที่พยายามผลักดันกันหลายวาระ จนนำมาซึ่งพระราชบัญญัติการบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. 2540 สำหรับงานเขียนที่ช่วยขยายความขัดแย้งระหว่างฝ่ายการเมืองและศาสนาได้ กระฉ่างคือ งานเขียนของ *กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชานเมือง* (2524) เรื่อง จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของจุฬาราชมนตรี¹⁷ โดยงานเขียนฉบับนี้ได้กล่าวถึงศึกแย่งชิงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีหลังจากต่วน สุวรรณศาสน์ ถึงแก่อนิจกรรม รวมถึงขบวนการเคลื่อนไหวในการหาเสียงของผู้ได้รับการเสนอชื่อเป็นจุฬาราชมนตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพยายามเข้ามามีบทบาทของกลุ่มนักการเมืองโดยการเสนอ (ร่าง) พระราชบัญญัติการบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. ทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมมุสลิมถึงการลดทอนอำนาจของจุฬาราชมนตรี อีกทั้งยังทำให้การเมืองอยู่เหนือศาสนา ขณะที่วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิตของ *ชวลิตธำรง โกวิตรีกุล* (2533) เรื่อง ผู้นำศาสนาอิสลามกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตหนองจอก มีนบุรี

¹⁶ จิระศักดิ์ เจริญสุข, “ภาวะผู้นำของจุฬาราชมนตรีในสังคมไทย ช่วงปี 2524 – 2538,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).

¹⁷ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชานเมือง, *จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของจุฬาราชมนตรี* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนอักษร, 2524).

บางกะปิ พระโขนง¹⁸ เสนอภาพผู้นำศาสนาอิสลามระดับท้องถิ่น ได้แก่ อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และ คณะกรรมการมัสยิด ซึ่งมีบทบาทในสังคมมุสลิมแต่ละพื้นที่ ทั้งยังเป็นผู้ประสานงานกับทางราชการ โดยเฉพาะตำแหน่งอิหม่ามซึ่งเปรียบเสมือนผู้นำชุมชนมีส่วนสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และเป็นตัวกลางสำคัญในการชี้แนะและชักชวน นำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยโครงสร้างการบริหารกิจการศาสนาอิสลามระดับท้องถิ่น ทำให้อิหม่ามผู้ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวแทนของชุมชนมีสิทธิ์ในการเสนอข้อหรือลงคะแนนเสียง เลือกตั้งจุฬาราชมนตรี ทั้งยังสามารถยับยั้งสถานะลงชิงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีได้เช่นกัน

งานศึกษาและงานเขียนของจิระศักดิ์ เจริญสุข กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชานเมือง และชวลิตอรรัง โภภิตระกุล สะท้อนให้เห็นบทบาทของจุฬาราชมนตรีในมิติความสัมพันธ์ทางการเมือง และสังคมก่อนการประกาศใช้ พระราชบัญญัติองค์การบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. 2540

อนึ่งหากพิจารณาถึงบทบาทหรือความสัมพันธ์ทางการเมืองระดับชาติของ จุฬาราชมนตรีจะเห็นได้จากงานเขียนของ *เอกราช มูเก็ม* (2549) เรื่อง จุฬาราชมนตรี ประวัติศาสตร์ ผู้นำไทยมุสลิม จาก ‘สมัยอยุธยา’ ถึง ‘ยุคทักษิณ’¹⁹ ได้เสนอวิกฤตศรัทธาของจุฬาราชมนตรีในสมัยของ สวาสดิ์ สุมาลยศักดิ์ โดยเฉพาะบทบาทในการแก้ปัญหาชายใต้และมีเหตุการณ์ที่กระทบต่อความรู้สึกของชาวมุสลิมเป็นจำนวนมาก การให้สัมภาษณ์ของจุฬาราชมนตรีต่อเหตุการณ์ที่มีสยิดกรี้อ แซะระบุว่า “เจ้าหน้าที่ได้พยายามยับยั้งการใช้อำนาจในการจัดการกับสถานการณ์อย่างสมควรแล้ว... พวกเขาต้องอดทนและรอคอยเป็นระยะเวลายาวนานนอกมัสยิด”²⁰ ข้อความดังกล่าวทำให้หลายฝ่ายเริ่มมีข้อกังขาเกี่ยวกับบทบาทของสำนักจุฬาราชมนตรี จุฬาราชมนตรี และคนใกล้ชิด ผนวกกับปัญหาการบริหารภายในระหว่างคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกับสำนักจุฬาราชมนตรีเช่นกัน แต่กระนั้นงานเขียนของเอกราชไม่ได้ลงรายละเอียดความขัดแย้งและความไม่ลงรอยดังกล่าวมากนัก ซึ่งอาจเชื่อมโยงกับการดำรงตำแหน่งของอาคิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรีคนปัจจุบัน

¹⁸ ชวลิตอรรัง โภภิตระกุล, “ผู้นำศาสนาอิสลามกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี เขตหนองจอก มีนบุรี บางกะปิ พระโขนง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533).

¹⁹ เอกราช มูเก็ม, *จุฬาราชมนตรี ประวัติศาสตร์ผู้นำไทยมุสลิม จากอยุธยา ถึงยุคทักษิณ* (กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2549).

²⁰ Seth Mydans, “Thailand Sends Troops To Counter New Attacks,” 17 August 2021, <https://www.nytimes.com/2004/04/30/world/thailand-sends-troops-to-counter-new-attacks.html>

งานศึกษาเกี่ยวอาคิส พัทธ์คัมพล จุฬาราชมนตรีคนปัจจุบัน มีลักษณะของการบริหาร การศึกษา บทความของศิริพร อนุสฎา, วรกาญจน์ สุขสดเชียว, ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และจุฬิศพงค์ จุฬารัตน์ (2559) เรื่อง บทบาทในการบริหารการศึกษาของจุฬาราชมนตรี : กรณีศึกษา ฯพณฯ อาคิส พัทธ์คัมพล²¹ และบทความของ ศิริพร อนุสฎา, วรกาญจน์ สุขสดเชียว และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2560) เรื่อง บทบาทในการบริหารการศึกษาของสำนักจุฬาราชมนตรีในสมัย ฯพณฯ อาคิส พัทธ์คัมพล เป็นจุฬาราชมนตรี²² ซึ่งบทความทั้งสองได้เสนอคุณสมบัติส่วนตัวของจุฬาราชมนตรี ที่นำมาสู่การจัดทำนโยบายเพื่อบริหารการศึกษาด้านศาสนาในโรงเรียนตาดีกา ปอเนาะ และโรงเรียน ศาสนาคบคู่สามัญ ผนวกกับการดำเนินนโยบายของสำนักจุฬาราชมนตรีในการบริหารการศึกษา โดยสำนักจุฬาราชมนตรีเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการจัดสอบนักเรียนเพื่อชิงทุนการศึกษาจากประเทศ ต่าง ๆ ในตะวันออกกลาง ออกใบรับรองสถานะ และรับรองวุฒิการศึกษา รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาใน ด้านการจัดทำหลักสูตร หนังสือ และตำราสอนศาสนา

ดังนั้น บทความทั้งสองจึงมีรูปแบบการศึกษาบทบาทของจุฬาราชมนตรีเฉพาะด้าน ที่ค่อนข้างจำกัด ขณะเดียวกันบทความทั้งสองขาดการขยายผลการดำเนินนโยบายดังกล่าวอย่างเป็น รูปธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของจุฬาราชมนตรี ที่ผ่านมามีความหลากหลายของยุคสมัยตามบริบทการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง กับบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ค่อนข้างมีจำกัด อีกทั้งประเด็นการศึกษาไม่ได้ชี้ให้เห็นพลวัตบทบาทของจุฬาราชมนตรีเมื่อมีการปรับ อำนาจหน้าที่ตามที่ระบุไว้พระราชบัญญัติดังกล่าว การปรับอำนาจหน้าที่ดังกล่าวทำให้เป็นที่ วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งในแง่การลดทอนบทบาทของจุฬาราชมนตรี ไม่ให้มีอำนาจใน การให้คำปรึกษาแก่พระมหากษัตริย์ ขณะที่อีกฝ่ายมองว่า ถึงแม้พระราชบัญญัติฯ จะระบุอำนาจ หน้าที่ชัดเจนแล้ว แต่การแสดงออกของจุฬาราชมนตรีในบางสถานการณ์กลับสะท้อนให้เห็นถึง การเลือกฝ่ายการเมืองและอิงแอบกับราชสำนัก จึงมีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสำนักจุฬาราชมนตรี ในปี 2563

²¹ ศิริพร อนุสฎา, วรกาญจน์ สุขสดเชียว, ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และจุฬิศพงค์ จุฬารัตน์, “บทบาทในการบริหารการศึกษาของจุฬาราชมนตรี : กรณีศึกษา ฯพณฯ อาคิส พัทธ์คัมพล,” *วารสารบริหารการศึกษา มศว* 25 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) : 126-135.

²² ศิริพร อนุสฎา, วรกาญจน์ สุขสดเชียว และประเสริฐ อินทร์รักษ์, “บทบาทในการบริหาร การศึกษาของสำนักจุฬาราชมนตรีในสมัย ฯพณฯ อาคิส พัทธ์คัมพล เป็นจุฬาราชมนตรี,” *วารสาร บริหารการศึกษา มศว* 27 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) : 150-164.

ฉะนั้น การศึกษาบทบาทและหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 จึงมีความสำคัญในการอธิบายพลวัตและพัฒนาการทางบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี และการปรับตัวของจุฬาราชมนตรีตามบริบทสังคมและการเมืองตามช่วงระยะเวลาที่ศึกษา รวมถึงปฏิภานจากสังคมต่อการดำเนินงานของจุฬาราชมนตรี

2.2 กรอบทฤษฎี

งานศึกษานี้ใช้กรอบทฤษฎีว่าด้วย “ศาสนาอิสลามกับการเมือง” ถึงแม้มีงานศึกษาที่อธิบายศาสนาในฐานะองค์กรที่ให้ความหมายชีวิตและยังเป็นโครงสร้างที่ทำให้ความขัดแย้งประสานกลมกลืนกันได้ เช่น ชีวิตกับความตาย ธรรมชาติกับเหนือธรรมชาติ เสรีภาพกับการบังคับ แต่อีกทางศาสนาอยู่ได้ด้วยตัวแปรทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และครอบครัว

สำหรับสังคมมุสลิม ข้อถกเถียงว่าด้วยศาสนาอิสลามกับประชาธิปไตยถือเป็นอีกหนึ่งข้อถกเถียงที่น่าสนใจ โดยงานศึกษาของ *มุฮัมมัดอิลยาส ญูฮาปริง (2565)* เรื่อง ความคิดทางการเมืองอิสลาม กำเนิด พัฒนาการ และข้อถกเถียงในปัจจุบัน²³ อธิบายความคิดทางการเมืองในศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะข้อถกเถียงเกี่ยวกับอิสลามกับประชาธิปไตย ผู้เขียนได้แบ่งเป็นกลุ่มมุสลิมสมัยใหม่นิยม (Islamic Modernism) และกลุ่มกลับไปสู่อิสลามพื้นฐานดั้งเดิม (fundamentalism) ซึ่งกลุ่มแรกมองว่าศาสนาอิสลามมีความเป็นประชาธิปไตยในหลักคำสอนอยู่แล้วในลักษณะของการตั้ง “ซุรอ” หรือการปรึกษาหารือ รวมไปถึงคำสอนด้านพหุสังคม ความซันติธรรม และสิทธิมนุษยชน ขณะที่กลุ่มที่สองมองว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ต้องใช้ความเชื่อความศรัทธาเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ฉะนั้น การถกเถียงและการตั้งคำถามในเรื่องต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งไม่ควรกระทำ

นอกจากงานศึกษาในข้างต้นซึ่งชี้ให้เห็นถึงข้อถกเถียงทางทฤษฎีว่าศาสนาอิสลามกับการเมืองแล้ว งานศึกษาของ *Jeff Haynes (1998)* เรื่อง Religion in Global Politics²⁴ ซึ่งกล่าวถึงนิยามของศาสนาและการเมือง โดยมองว่าศาสนาและความเชื่อคือการก่อร่างสร้างอำนาจรัฐในฐานะตัวแทนของผู้ปกครอง นอกจากนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงกลุ่มประเทศที่แตกตัวออกจากสหภาพโซเวียตซึ่งปรากฏแนวคิดชาติพันธุ์นิยมที่แพร่หลาย ส่งผลให้เกิดความแตกแยกด้านความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน และก่อให้เกิดกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามที่มีแนวคิดหัวรุนแรงเพื่อสร้างการพัฒนาและ

²³ มุฮัมมัดอิลยาส ญูฮาปริง, *ความคิดทางการเมืองอิสลาม กำเนิด พัฒนาการ และข้อถกเถียงในปัจจุบัน* (ปัตตานี : ภาพพิมพ์, 2565).

²⁴ Jeff Haynes, *Religion in Global Politics* (New York : Wesley Longman Limited, 1998).

ความเปลี่ยนแปลงในสังคมของตน เช่นเดียวกับงานของ ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท (2524) ซึ่งแปลโดย บัณฑิต อ่อนดำ และเสรี พงศ์พิศ เรื่อง ศาสนากับสังคมเอเชีย²⁵ โดยพิจารณาจากสภาพการณ์ประเทศต่าง ๆ ที่ได้รับเอกราชทั้ง 3 รูปแบบ อันได้แก่ ทุนนิยม คอมมิวนิสต์ และสังคมนิยม

ฉะนั้น ศาสนาและการเมืองในมิติหนึ่งจึงไม่สามารถแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง ต่างพึ่งพาทางความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ความพยายามผกผันของกลุ่มแนวคิดทางศาสนาเพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านทุนนิยม อาจทำให้เกิดความรุนแรงและเกิดความเสียหายในภาพรวมได้

²⁵ ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท, บัณฑิต อ่อนดำ และเสรี พงศ์พิศ (แปล) *ศาสนากับสังคมเอเชีย* (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2524).

บทที่ 3

พัฒนาการทางบทบาทของจุฬาราชมนตรี

จุฬาราชมนตรี หรือพระยาจุฬาราชมนตรี เป็นตำแหน่งที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม มีสถานะเสมือนประมุขทางศาสนา ซึ่งบทบาทสำคัญในตำแหน่งนี้มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมการเมืองในแต่ละยุคสมัย รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมืองก็เป็นส่วนสำคัญในการปรับตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ซึ่งในบทนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการทางบทบาทของจุฬาราชมนตรี นับตั้งแต่พระยาจุฬาราชมนตรีในกรุงศรีอยุธยา ถึงรัตนโกสินทร์ ตลอดจนจุฬาราชมนตรีหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญที่ทำให้เห็นถึงบทบาทของจุฬาราชมนตรีที่มีความสัมพันธ์กับการเมืองระดับชาติเรื่อยมา

3.1 บทบาทพระยาจุฬาราชมนตรี (กรุงศรีอยุธยา)

บทบาทของจุฬาราชมนตรีสมัยกรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นปฐมจุฬาราชมนตรีซึ่งได้รับราชทินนาม “พระยาจุฬาราชมนตรี” อย่าง เฉกอะห์หมัด หรือพระยาจุฬาราชมนตรีเฉก อะห์หมัด ซึ่งท่านดำรงตำแหน่งในกรมท่าขวา อยู่ภายใต้สายบังคับบัญชาของโกษาธิบดี โดยรับผิดชอบการดูแลการค้าต่างประเทศและการติดต่อกับชาวต่างชาติฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกของสยาม รวมไปถึงการดูแลชาวต่างชาติบางกลุ่มในสยาม ขณะที่ “กรมท่าซ้าย” ดูแลการค้าฝั่งซ้ายหรือฝั่งตะวันออกของสยาม²⁶

ด้วยตำแหน่งดังกล่าวถือเป็นตำแหน่งสำคัญทางด้านการค้าและเศรษฐกิจของสยาม ทั้งยังอยู่ภายใต้การเป็นขุนนางของพระมหากษัตริย์ ทำให้ตำแหน่งนี้ได้รับการสืบทอดต่อเป็นสืบทอดในสกุลเฉกอะห์หมัด หรือ อะห์หมัดจุฬา บุณนาค จุฬารัตน์ และอากาหีย์ เป็นต้น

กลุ่มขุนนางเชื้อสายของเฉกอะห์หมัด เป็นมุสลิมเชื้อสายอิหร่าน นิกายชีอะห์ ซึ่งรับราชการมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งมาพร้อมกับน้องชายนามว่า มะหะหมัดสะอิด ตั้งแต่รัชสมัยพระเอกาทศรถ เมื่อปี 2146 และเข้ารับราชการในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม²⁷ หลังจากที่ท่านเข้ารับราชการในตำแหน่งกรมท่าขวาก็สามารถควบคุมกิจการภายในหน่วยงานและกรมอื่น ๆ และค่อย ๆ ขยายอิทธิพลและเครือข่ายไปสู่หน่วยงานกรมพระคลังและอื่น ๆ มาโดยลำดับ นำมาสู่บทบาท

²⁶ จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, *ขุนนางกรมท่าขวา : การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435* (กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ, 2550), 138.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, 100 – 101.

และอิทธิพลในราชสำนักสยามที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับกษัตริย์และขุนนางคนสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการสืบต่ออำนาจการบริหารราชการแผ่นดินภายในสายตระกูลอย่างไม่ขาดสาย โดยนับตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ในรัชกาลที่ 7 ตำแหน่งกรมท่าขวาคือ “จุฬาราชมนตรี” ส่วนน้องชายคนแรกหรือบุตรชายคนโตมักได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองเจ้ากรม หรือว่าที่ “ราชเศรษฐี” ขณะที่น้องชายคนรองหรือบุตรชายรองลงมาจะดำรงตำแหน่ง “ศรีเนาวรัตน์” “ศรียศ” “วรวาที” “โกษาอิศหาก” และ “นนทเกษ” ลดหลั่นลงไป²⁸

แผนภูมิที่ 1 แสดงสายตระกูลขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา²⁹

²⁸ เรื่องเดียวกัน.

²⁹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ จดหมายเหตุประจวบคีรีขันธ์สกุลขุนนาคน, 2-17 อ้างถึงใน จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์, *ขุนนางกรมท่าขวา : การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435*, 102.

จากแผนภูมิข้างต้น แสดงให้เห็นการสืบต่ออำนาจการบริหารราชการแผ่นดินของสายสกุลเฉกอะห์หมัด รวมถึงการสร้างเครือข่ายผ่านการแต่งงานกับขุนนางในกรมต่าง ๆ ซึ่งการสืบทอดตำแหน่งของจุฬาราชมนตรีในสมัยอยุธยาไปด้วยกันทั้งหมด 4 คน คือ เฉกอะห์หมัด (ออกญาเฉกอะห์หมัดรัตนราชเศรษฐี) แก้ว (หลวงศรียศ) สน และเซน (พระยาวิจิตรณรงค์)

บทบาทสำคัญของจุฬาราชมนตรีในสมัยอยุธยา เริ่มต้นจากการที่เฉกอะห์หมัด พ่อค้าชาวอิหร่านที่เข้ารับราชการในราชสำนักช่วงปลายรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม³⁰ ถึงแม้ช่วงเวลาที่เฉกอะห์หมัดเข้ามาในสยามจะยังไม่มีความแน่ชัดมากนัก แต่สันนิษฐานได้ว่าเฉกอะห์หมัดเดินทางออกจากเมืองกูนี ในแคว้นอัสเตราบาดของเปอร์เซียมุ่งสู่อินเดียราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 หรือต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ก่อนที่จะเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาและพำนักที่นั่นเรื่อยมา³¹

ด้วยความสามารถทางด้านการค้าและภาษา ผนวกกับการหลั่งไหลของพ่อค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาสู่สยามทำให้เขาได้รับการแต่งตั้งเป็น พระยาเฉกอะห์หมัดรัตนราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าขวา และเป็นออกพระจุลาทำหน้าที่ดูแลและควบคุมชาวมุสลิมในอยุธยา เมื่อครั้งมีการก่อกบฏพระยาเฉกอะห์หมัดรัตนราชเศรษฐีได้ร่วมกับพระยามหาอำมาตย์ในการรวบรวมกำลังพลมุสลิมเข้าปราบจลาจลครั้งนั้น ทำให้ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นเจ้าพระยาเฉกอะห์หมัดรัตนราชเศรษฐีว่าที่สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ และในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง เขาก็ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพระยาบวรราชนายก อยู่ในตำแหน่งจางวางมหาดไทย ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการของพระมหากษัตริย์³² ส่วนหนึ่งของบทความประณามวงศ์ตระกูลฝ่ายบิดาและปู่ทวดของสมเด็จพระเจ้าพระยา ของพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า) ³³ ระบุว่า

(สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม) ทรงโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยาเฉกอะห์หมัดรัตนราชเศรษฐีขึ้นเป็นเจ้าพระยาเฉกอะห์หมัดรัตนาธิบดีว่าที่สมุหนายก อัครมหาเสนาบดีฝ่ายเหนือ ถือศักดิ์นาหนึ่งหมื่น แล้วโปรดเกล้าฯ เลื่อนพระยามหาอำมาตย์เป็นเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ คงความชอบที่สมุหพระกลาโหมอรรคมหาเสนาบดีบิภักซ์ได้ ถือศักดิ์นาหนึ่งหมื่น

³⁰ จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์, *The Ship of Sulaiman 2542* (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ฯ, 2542), 106.

³¹ พิทยา บุณนาค, *ปฐมจุฬาราชมนตรี : จากเปอร์เซีย ถึงกรุงศรีอยุธยา* (กรุงเทพฯ: ชมรมสายสกุลบุณนาค, 2557).

³² เอกราช มูเก็ม, *จุฬาราชมนตรี: ประวัติศาสตร์ผู้นำไทยมุสลิม* (กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549).

³³ ประณามวงศ์ตระกูลฝ่ายบิดาและปู่ทวดของสมเด็จพระเจ้าพระยา, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 45.

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เณกอะห์หมัดได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม ขณะเดียวกันยังมีบันทึกของทูตอิหร่านที่เดินทางมายังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ระบุในจดหมายเหตุน่า³⁴

ในเมืองกรุงสยามอยู่ใกล้กับเมืองท่าต่าง ๆ ของอินเดีย และอยู่ในเส้นทางที่จะไปยังเมืองจีนและญี่ปุ่น จึงดึงดูดให้พ่อค้าทั้งหลายเข้ามาตั้งรกรากที่จะทำกำไรให้อย่างมหาศาลในการซื้อขายข้างนั้นเป็นลู่ทางที่เป็นไปได้อย่างมาก นับจากครั้งที่พ่อค้าชาวอิหร่านเริ่มเข้ามาตั้งหลักปักฐาน จนกระทั่งก่อนหน้ารัชกาลปัจจุบัน [สมเด็จพระนารายณ์] ไม่เท่าไรมีชาวอิหร่านตั้งรกรากอยู่ราว 10 คน เนื่องจากสามารถทำกำไรได้อย่างมากมายในการค้า อิหร่านพวกนี้แต่ละคนได้รับการนับถืออย่างสูงสุด ได้รับพระราชทานบ้านและตำแหน่งโดยเฉพาะทางราชการ

จากบันทึกดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่า ชาวอิหร่านที่ถูกระบุไว้ข้างต้นคือเณกอะห์หมัด การทำการค้าของเขาส่วนหนึ่งคือการค้าผ้าจากอินเดีย ในอีกทางคือการนำช่างไปขายยังอินเดีย ซึ่งสร้างกำไรอย่างมหาศาล ทั้งนี้ ด้วยตำแหน่งกรมท่าขวาซึ่งเป็นหน่วยงานที่ควบคุมดูแลชาวมุสลิมซึ่งแต่เดิมในรัชสมัยพระนารายณ์มีบทบาทเฉพาะมุสลิมกลุ่มอินโด-อิหร่าน หรือที่ชาวตะวันตกเรียกว่าพวกมัวร์³⁵ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ จุฬาราชมนตรีได้ขยายบทบาทมาดูแลกรมอาสามา ซึ่งเป็นพระบรมราชาไชยาในการควบคุมประชาคมต่างชาติอย่างเข้มงวดยิ่งขึ้น มีอำนาจในการควบคุมประชาคมมลายู และชาวมุสลิมที่มาจากรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แต่เดิมตำแหน่งออกพระจุฬาราชมนตรีนอกจากการควบคุมประชาคมแล้ว กรมท่าขวายังมีฐานะเป็นตุลาการตัดสินคดีความต่าง ๆ หรือ “กอดี” (qadi) เป็นตำแหน่งผู้มีหน้าที่พิพากษาอรรถคดีตามกฎหมายอิสลาม (ชารีอะห์) ขณะเดียวกัน จุฬาราชมนตรี ซึ่งเป็นผู้นำประชาคมมัวร์นับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ก็มีฐานะเป็นผู้นำ หรือ “มุลละ” ซึ่งฐานะเป็นหัวหน้าผู้ประกอบ

³⁴ Ibrahim 1972, 94 อ้างถึงใน พิทยา บุณนาค, *ปฐมจุฬาราชมนตรี: จากเปอร์เซียถึงกรุงศรีอยุธยา*, 176.

³⁵ ชัย เรื่องศิลป์ กล่าวว่ามีมุสลิมในสยามถูกแบ่งออกเป็น 2 พวกตามนิกายศาสนา คือนิกายสุหนี่อยู่ในการดูแลของพระยาราชวังสัน ส่วนนิกายชีอะห์อยู่ในการควบคุมของพระยาจุฬาราชมนตรี (ดูรายละเอียดใน ชัย เรื่องศิลป์, *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ* (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527), 17.

พิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้กรมท่าขวา ภายใต้การนำของจุฬาราชมนตรีมีบทบาทสูงมากในการควบคุมประชาคมมุสลิมในสมัยอยุธยา

ขณะเดียวกันยังมีบทบาททางด้านการค้าของสยาม บันทึกเอกสารของญี่ปุ่นรายงานไว้เมื่อปี 2164 ออกพระจุลาในฐานะขุนนางแห่งเจ้ากรุงสยามได้ส่งศุภอักษรไปถึงเจ้าเมืองนางาซากิเพื่อแจ้งข้อราชการเกี่ยวกับการจัดส่งคณะทูตไปยังญี่ปุ่น พร้อมทั้งญี่ปุ่นจัดหามาให้กับราชสำนักสยามด้วย³⁶ ศักยภาพในการทำงานทำให้การเชื่อมโยงการค้าสองฝั่งทะเลของสยามทำให้มีรายได้เข้าสู่ท้องพระคลังจำนวนมาก ยิ่งส่งผลให้ขุนนางมุสลิมในกรมท่าขวามีบทบาทสูงต่อการดำเนินงานด้านการค้าต่างประเทศของสยาม

นอกจากนี้เมื่อปี 2155 เกิดเหตุการณ์การกักตัวราชทูตของสยามในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม โดยเฮนดริค แยนส์ นอชติเกล (Hendrick Jansz Nachtegel) หัวหน้าสถานีการค้าฮอลันดาประจำปัตตาเวียร่วมกับพ่อค้าฮอลันดา เพราะเกรงว่าตนจะสูญเสียผลประโยชน์ไปให้อังกฤษ ซึ่งขณะนั้นออกขุนศรียศได้รับแต่งตั้งให้ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอังกฤษ โดยมีการส่งเอกสารแจ้งไปยังออกพระจุลา และได้ส่งต่อไปยังออกญาพระคลัง และออกญาจักรี ด้วยความเกรงว่าจะเกิดความขัดแย้งรุนแรงกับสองประเทศทำให้ออกญาพระคลังไม่นำสารดังกล่าวขึ้นทูลฯ ถวาย³⁷ ทำให้การเข้ามาของอังกฤษทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างขุนนางกรมท่าขวากับฮอลันดาลดลง อังกฤษจึงเข้ามามีผลประโยชน์แทน ขณะเดียวกันฮอลันดาก็ได้สร้างความสัมพันธ์กับขุนนางกรมท่าซ้ายและพระคลังที่สืบเชื้อสายมาจากคนจีน มีการเจรจาและมอบของกำนัลให้แก่ออกญาพระคลังและออกพระโชฎีกเจ้ากรมท่าซ้าย เมื่อทำให้ฮอลันดาประสบผลสำเร็จและได้รับผลประโยชน์ในด้านที่เกี่ยวข้องกับพ่อค้าจีน ทำให้กรมท่าซ้ายและกรมท่าขวามีพันธมิตรต่างประเทศที่แตกต่างกันและต่อสู้ทางด้านอิทธิพลของกันและกัน

ในสมัยพระเจ้าทรงธรรมมีเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนถ่ายอำนาจในหน่วยงานกรมท่าขวา เมื่อในราชสำนักเกิดความขัดแย้งขึ้นโดยมีความพยายามลอบปลงพระชนม์พระศรีศิลป์และพระองค์ทองโดยจมีนภักดีและจมีนศรีสรรัักษ์ ซึ่งในปลายรัชสมัยของพระเจ้าทรงธรรมมีการหยั่งเสียงถึงการยกราชสมบัติ โดยออกพระจุลา พร้อมด้วยออกญากลาโหม ออกญาพระคลัง

³⁶ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 20 ทางพระราชไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น, 18 ; Nagazumi Yoko, Ayutthaya and Japan : Embassies and Trade in Seventeenth Century,” 20 อ้างถึงใน จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, *ขุนนางกรมท่าขวา : การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435*, 130.

³⁷ เอกสารฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา, 62; บันทึกเรื่องสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติในศตวรรษที่ 17 เล่ม 1.

และออกหลวงธรรมไตรโลกเจ้าเมืองตะนาวศรี เป็นต้น ยืนยันว่าควรให้พระอนุชาซึ่งดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชได้ราชสมบัติตามกฎหมายเดิม แต่ออกญาศรีวรวงศ์ และออกญาเสนาภิมุขเจ้ากรมอาสาญี่ปุ่น รวมถึงขุนนางบางคนเห็นควรตามสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมในการมีพระบรมราชวินิจฉัยให้สมเด็จพระเชษฐาธิราชได้ราชสมบัติ เมื่อครั้งพระเจ้าทรงธรรมสวรรคตจึงมีการปราบปรามกลุ่มของพระศรีศิลป์และพระองค์ทอง มีการประหารขุนนางที่สนับสนุนให้พระอนุชาทั้งสอง แต่ออกพระเจ้าจุกลาได้รับการช่วยเหลือจากออกญาเสนาภิมุขทำให้รอดชีวิตไปได้ จดหมายเหตุวันวลิตกล่าวถึงชะตากรรมไว้ว่า ถูกถอดตำแหน่ง ทรัพย์สินสมบัติถูกริบ ถูกถอดยศสถาบรรดาศักดิ์ และหมดสิ้นอิสรภาพ เมื่อออกพระเจ้าจุกลา เจ้ากรมท่าขวา และออกญาพระคลัง สองขุนนางที่กุมเศรษฐกิจของสยามถูกกำจัดแล้ว ออกญาศรีวรวงศ์ได้ทูลขอให้แต่งตั้งสหายที่มีความใกล้ชิดกับเขาซึ่งขณะนั้นเป็นจีนจกภักดีให้ดำรงตำแหน่งออกพระราชเสนาบดี นามว่า “เฉกอะห์หมัด”

อย่างไรก็ตาม มุสลิมชาวอิหร่านถูกลดบทบาทลงในรัชสมัยพระนารายณ์ภายใต้การบริหารงานโดยออกญาวิไชเยนทร์ หรือคอนสแตนติน ฟอลคอน ซึ่งปมเหตุเกิดจากการที่ออกกษัตริย์หรือออกพระเจ้าศรีเนาวรัตน์ผู้ซึ่งเป็นน้องชายของเฉกอะห์หมัดถูกปลดจากตำแหน่งจากความขัดแย้งระหว่างออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) ในการโกงเบี้ยหวัดของกองทหารอาสา อีกทั้งยังไม่สามารถควบคุมดูแลประชาคมมุสลิมไม่ให้เกิดความไม่สงบในพระนครได้ จึงเป็นโอกาสให้ฟอลคอนเข้ามามีบทบาทในช่วงปลายรัชกาลพระนารายณ์ สำเภากษัตริย์สุไลมาน ระบุว่า ฟอลคอนอยู่ในช่วงที่ออกกษัตริย์ดูแลกิจการของสมเด็จพระนารายณ์ และนำขึ้นมามีอำนาจแทนที่ออกกษัตริย์หมัดเมื่อปี 2224³⁸ จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสกล่าวถึงฟอลคอนว่า “ข้าราชการผู้นี้มีด้วย ความฉิบหายของพวกแขกกะหมัด เพราะพวกแขกต้องหาว่าฉ้อโกงและขอร้องการผู้ดีก็ได้ปรับเอาเงินไปเป็นจำนวนมาก”³⁹ จากข้อความดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่าการกระทำของฟอลคอนนอกจากจะทำให้สมเด็จพระนารายณ์และขุนนางผู้ใหญ่เห็นในความสามารถของเขาแล้ว ยังเป็นการลดทอนอำนาจของขุนนางมุสลิมที่กุมเศรษฐกิจของสยามด้วยเช่นกัน

ในขณะนั้นหลวงศรียศ ซึ่งต่อมาเป็นออกญาพระเจ้าจุกลาที่ 2 หรือพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว) ผู้ซึ่งเป็นบุตรชายของพระยาศรีนวัตน์ หรือออกกษัตริย์หมัด ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในแผ่นดิน

³⁸ สำเภากษัตริย์สุไลมาน ระบุว่า ฟอลคอนเริ่มมีอำนาจในช่วง 3-4 ปีก่อนคณะทูตอิหร่านจะเข้ามาใน พ.ศ. 2229 (Mujammad Rabi, The Ship of Sulaiman, p.103) อ้างถึงใน จุฬิศพงศ จุฬารัตน์, *ขุนนางกรมท่าขวา : การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435*, 210.

³⁹ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 32, 217, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 210.

พระนารายณ์ กระทั่งได้เลื่อนยศเป็น หลวงศรียศ (แก้ว) ซึ่งท่านดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีตั้งแต่แผ่นดินพระนารายณ์ และพระเพทราชาในราชวงศ์บ้านพลูหลวง

ในรัชสมัยของพระเพทราชาในราชวงศ์บ้านพลูหลวง ถึงแม้ในช่วงก่อนมีส่วนร่วมในการช่วยพระเพทราชาปราบปรามพอลคอนและก่อการยึดอำนาจสำเร็จ แต่ทว่าในรัชสมัยที่พระเพทราชาทรงครองราชย์ พระองค์ทรงมีพระบรมราโชบายจำกัดการค้ากับชาวตะวันตกและเข้ามาควบคุมประชาคมต่างชาติอย่างเข้มงวด ทำให้ขุนนางในสายตระกูลของเอกอัครราชทูตที่เคยมีบทบาทสูงในราชวงศ์ปราสาททองต้องปรับตัวครั้งใหญ่ โดยมีการแบ่งสายตระกูลออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มขุนนางมุสลิมซึ่งมีบทบาทอยู่ในกรมท่าขวา และกลุ่มขุนนางสายพุทธที่สามารถขยายบทบาทไปยังฝ่ายปกครอง โดยพงศาวดารอยุธยาได้ระบุความตอนหนึ่งว่า⁴⁰

ณ เดือนแปด แรมสิบค่ำ สมเด็จพระบรมโกศประชวรหนัก จนเสด็จสามชั้น ต่อกกลางคืน ตีสิบเอ็ดจึงคลาย ครั้นเดือนสิบสองเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสมโภชพระพุทธรูปเป็น กระบวนกรับเสด็จพัก ณ ตำหนักท่าเจ้าสนุก แล้วจะทรงพระวอขึ้นไปประทับร้อน บ่อโศก ตอนเย็นเสด็จถึงท้ายพิภพ ครั้นสมโภชพระพุทธรูปครบเจ็ดวันเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงศรีอยุธยา

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระพุทธรูปครั้งนั้น เห็นจะเตรียมไป รื่นเรื่งกันอย่างเต็มที่ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททุกคนคงยินดีที่พระเจ้าอยู่หัวหาย ประชวร ต่างคนต่างอยากตามเสด็จ แต่พระยาเพชรพิชัย (ใจ) ไม่มีชื่อที่โปรดให้ตามเสด็จในกระบวน

พระยาเพชรพิชัยจึงกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระบรมราชานุญาตตามเสด็จด้วย พระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า พระยาเพชรพิชัยเป็นแขก ไม่ควรไปนมัสการพระพุทธรูปด้วย แต่ถ้าทั้งเทศแขกมาเข้ารับไทย จึงจะให้เสด็จตามด้วย

พระยาเพชรพิชัยจึงกราบบังคมทูลว่า เต็มใจที่จะเป็นไทยตามพระประสงค์จึง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระยาเพชรพิชัย (ใจ)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระยาเพชรพิชัยได้รับศิลปภูมิตนเป็นพุทธมามกะ ต่อสมเด็จพระสังฆราช และต่อมาท่านมีบุตรชายสองคน คือ เซน กับเสน เชนยังคงนับถือศาสนาอิสลาม นิกายชีอะห์ และได้เป็นพระยาจุลาคนที่ 4 ต่อจากสน พระยาจุลาคนที่ 3 บุตรชายของ

⁴⁰ อาลี เสือสมิง, *ประวัติศาสตร์ขุนนางมุสลิมสยาม* (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสืออิสลาม, 2546), 217.

ออกญาศรีไสยณรงค์ที่ไปรับราชการที่เมืองตะนาวศรี ขณะเดียวกันเสนผู้เป็นน้องได้นับถือศาสนาพุทธตามพระยาเพชรพิชัยผู้เป็นบิดาซึ่งต่อมาเขาได้เป็นขุนนางสายตระกูลขุนนาค และเป็นเจ้าพระยามหาเสนาสมุหกลาโหม

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของจุฬาราชมนตรีสมัยอยุธยาในสังกัดกรมท่าขวา มีบทบาทและอิทธิพลทางด้านการค้า สังคม และการเมือง โดยในด้านการค้าและสังคมจะได้จากหน้าที่ในการควบคุมกำลังคนและประชาคมมุสลิมอินโด-อิหร่าน รวมไปถึงกรมอาสาจาม การติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติเพื่อสร้างรายได้ให้พระคลังถือเป็นบทบาทที่โดดเด่นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ในทางการเมืองจะเห็นได้ว่าตำแหน่งดังกล่าวในบางช่วงจุฬาราชมนตรีเคยดำรงตำแหน่งจมีนภัคดีหรือมหาดเล็กเพื่ออารักขาพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังมีส่วนในการรวบรวมกำลังพลเพื่อปราบปรามและยึดอำนาจในสมัยราชวงศ์พหลพลพยุหส์ย

3.2 บทบาทจุฬาราชมนตรีสมัยกรุงธนบุรี – กรุงรัตนโกสินทร์ (ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475)

นับตั้งแต่การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อปี 2310 ทำให้ตำแหน่งจุฬาราชมนตรียุติไปพร้อมกับการกระแสนกระสายของบรรดาเจ้านายและขุนนาง ตลอดจนแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชในสมัยกรุงธนบุรี ในรัชสมัยนี้ก็ยังคงไม่ปรากฏตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ซึ่งปรากฏในพงศาวดาร ภาคที่ 39⁴¹ ว่า

ด้วยพวกเข้ารีตและนับถือศาสนาพระมะหะหมัด เป็นคนที่ยอยู่นอกพระพุทธศาสนา และเป็นคนที่ไม่มีกฎหมาย และไม่ประพฤติตามพระพุทธรวจนะ ถ้าพวกไทยซึ่งเป็นคนพื้นเมืองนี้ตั้งแต่กำเนิดไม่ถือ และไม่ประพฤติตามพุทธศาสนาถึงกับลืมนชาติกำเนิดตัว

ถ้าไทยประพฤติและปฏิบัติตามลัทธิของพวกเข้ารีต และพระมะหะหมัด ก็จะตกอยู่ในฐานความผิดอย่างร้ายกาจ เพราะฉะนั้นเป็นเห็นได้เที่ยงแท้ว่าถ้าคนจำพวกนี้ตายไปก็ตกนรกอเวจี ถ้าปล่อยให้พวกนี้ทำตามชอบใจ ถ้าไม่เห็นยั้งไว้ ถ้าไม่ห้ามไว้แล้ว พวกนี้ก็จะทำให้รุ่นขึ้นที่น้อย โดยไม่รู้ตัว จนที่สุดพุทธศาสนาก็เสื่อมทรามลงไป

เพราะเหตุฉะนั้น จึงห้ามเด็ดขาด มิให้ไทยและมอญ ไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ได้ไปเข้าพิธีของพวกมะหะหมัด หรือพวกเข้ารีต ถ้าผู้ใดมีใจต่อสู้แข็งเจตนาไม่ดี มีดมัวไปด้วยกิเลสต่าง ๆ จะฝ่าฝืนต่อประกาศอันนี้ ขึ้นไปเข้าพิธีของพวกมะหะหมัดและพวกเข้ารีต แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วให้เป็นหน้าที่ของสังฆราช หรือบาทหลวง

⁴¹ ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39, 89-91 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, 242.

มิชชันนารี หรือบุคคลที่เป็นคริสเตียน หรือมะหะหมัด จะต้องคอยห้ามปรามมิให้คนเหล่านั้นได้ไปเข้าพิธีของพวกคริสเตียน และพวกมะหะหมัดตั้งว่ามานี้ส่งให้ผู้พิพากษาชำระและให้ผู้พิพากษาวางโทษถึงประหารชีวิต

ถึงแม้สังฆราชก็ดี มิชชันนารีคนใดก็ดี หรือพวกเข้ารีตและพวกมะหะหมัดคนใดก็ดี ไม่กลัวต่อประกาศพระราชโองการนี้ ขึ้นชักชวนคนไทยหรือมอญ ไม่ว่าผู้ชายหรือผู้หญิง เด็กหรือผู้ใหญ่ให้เข้าในพิธีพวกเข้ารีตและพวกมะหะหมัด แม้แต่ในพิธีใด ๆ ก็ตาม ก็ให้เจ้าพนักงานจับกุมสังฆราชหรือบาทหลวงมิชชันนารี หรือบุคคลที่เข้ารีตเป็นมะหะหมัดนั้น ๆ ไว้และให้วางโทษถึงประหารชีวิต ให้เจ้าพนักงานจับกุมคนไทยหรือมอญซึ่งได้ไปเข้าเฝ้าในพิธีพวกเข้ารีตและพวกมะหะหมัดนั้นวางโทษถึงประหารชีวิตเหมือนกัน

ประกาศพระราชโองการนี้ ได้สั่งให้ไว้แก่ล้ามหรือให้ไปปฏิบัติตามพระราชโองการนี้ทุกประการ

ประกาศมา ณ วันอาทิตย์ขึ้น 11 ค่ำเดือน 11 ปีมะเมีย ฉศก.

จากพระบรมราชโองการดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในรัชสมัยกรุงธนบุรีมีความพยายามห้ามกีดกันความเชื่อทางศาสนาโดยการห้ามเข้ารีตทั้งศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลาม ทำให้ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในรัชสมัยดังกล่าวไม่ปรากฏอย่างชัดเจน ทว่ายังปรากฏชาวมุสลิมรับราชการในสมัยดังกล่าวอย่าง เจ้าพระยาจักรีศรีอองครักษ์ (หมุด) หรือพระยาจักรีแขกบุตรของสุลต่านสุลัยมาน ซึ่งท่านได้ร่วมรบกับกบฏเอกราชร่วมกับพระเจ้าตากสิน และก่อนแก้ว (นามเดิมในขณะนั้น) ซึ่งต่อมาได้รับการอวยยศเป็นขุนป้องกันพลชั้น ๓ และหลวงศรีนวรรตน์ ตามลำดับ ซึ่งในรัชสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้รับการอวยยศเป็น พระยาจุฬาราชมนตรี (ก่อนแก้ว)

เมื่อก้าวขึ้นสู่แผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หลวงศรีนวรรตน์ (ก่อนแก้ว) หรือมุฮัมมัดมะอ์ซุม ได้รับการอวยยศเป็น “พระจุฬาราชมนตรี” ซึ่งถือว่าเป็นจุฬาราชมนตรีคนที่ 1 ของกรุงรัตนโกสินทร์ และคนที่ 5 ของสยาม ซึ่งปรากฏในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1⁴² ว่า “หลวงกลางเป็นคนสวามีภักดีในพระองค์ มาช้านานมีความชอบ ได้เป็นพระยาราชสงคราม ตรัสเอาขุนป้องกันพลชั้น ๓ เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี”

⁴² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) เรียบเรียง, “ตั้งข้าราชการวังหลวง,” ใน *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*, ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบายโดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2531), 4.

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นด้วยเวลาที่รัชกาลที่ 1 ทรงโปรดปรานในตัวพระยาราชมนตรีเนื่องจากเคยร่วมรบกันในรัชสมัยกรุงธนบุรี ทำให้พระองค์ได้พระราชทานที่ดินข้างพระราชวังเดิมเพื่อสร้าง “กุฎีเจ้าเซ็น” หรือต่อมาเรียกว่า “กุฎีหลวง”⁴³ ซึ่งในเวลาต่อมาบุตรของพระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

พระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ถึงแก่อนิจกรรมในวัย 82 ปี โดยศพของท่านถูกฝังไว้ที่มัสยิดต้นสน (กุฎีใหญ่) หลังพระราชวังเดิมจวบจนปัจจุบัน

ครั้นเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 น้องชายของพระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งแทนเป็น พระยาราชมนตรี (อากาศหิ) ซึ่งบรรดาบุตรของท่านได้รับโปรดเกล้าฯ ในตำแหน่งในรัชกาลที่ 2 – 4 ได้แก่ ท่านสนได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นหลวงศรียศในรัชกาลที่ 2 ท่านมุกได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นหลวงศรีนวัตน์ในรัชกาลที่ 2 ท่านกลั่นได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นหลวงโกษาอิศฐากในรัชกาลที่ 3 และท่านน้อยได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นพระยาราชมนตรีในรัชกาลที่ 4⁴⁴

พระยาราชมนตรี (อากาศหิ) ถึงแก่อนิจกรรมในรัชกาลที่ 2 โดยศพของท่านถูกฝังไว้ที่มัสยิดต้นสนเช่นเดียวกับพระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว)

หลังจากที่พระยาราชมนตรี (อากาศหิ) ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ได้มีการแต่งตั้งพระยาราชมนตรี (เถื่อน) บุตรของพระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) เป็นจุฬาราชมนตรีคนที่ 3 ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยครั้งที่พระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ยังดำรงตำแหน่งอยู่ ท่านเคยดำรงตำแหน่งพระศรีเนาวรัตน์ และเป็นหลวงภักดีสุนทรไปรับราชการที่เมืองกลางและเมืองไทรบุรี และเมื่อเสด็จศึกก็ได้รับโปรดเกล้าฯ ดำรงตำแหน่งพระราชเศรษฐี และพระยาวรเชษฐภักดีวรชาน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าพระยาราชมนตรี (เถื่อน) เป็นทั้งนักการทหาร นักการทูต และนักการศาสนา

พระยาราชมนตรี (เถื่อน) ถึงแก่อนิจกรรมในปลายรัชกาลที่ 3 โดยศพของท่านถูกฝังไว้ที่มัสยิดต้นสน เคียงข้างหลุมฝังศพของพระยาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) บิดาของท่าน

ภายหลังพระยาราชมนตรี (เถื่อน) ถึงแก่อนิจกรรม บุตรคนที่ 3 ของท่านได้ขึ้นดำรงตำแหน่งพระยาราชมนตรี (นาม) ต่อจากท่าน โดยพระยาราชมนตรี (นาม) เคยได้รับบรรดาศักดิ์เป็น พระราชเศรษฐี เมื่อครั้งขึ้นดำรงตำแหน่งพระยาราชมนตรีก็ได้รับโปรดเกล้าฯ

⁴³ ประยูรศักดิ์ ชลาเขตชะ, *จุฬาราชมนตรีแห่งอาณาจักรไทย* (กรุงเทพฯ: โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุลต่านสุลัยมาน, 2539).

⁴⁴ เอกราช มูเก็ม, *จุฬาราชมนตรี ประวัติศาสตร์ผู้นำมุสลิม*.

ให้ว่าการคลังพิเศษในส่วนราชการต่างประเทศในกรมท่าหลวง ทั้งยังได้กำกับชำระตัวเสียชำระคืน⁴⁵ ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งจางวางว่าการคลังพิเศษ คลังในขวา คลังในซ้าย พระคลังในและเจ้าค่านวน กำกับภาษีร้อยชักสาม และโปรดเกล้าฯ ให้รับราชการ พระคลังนอกขึ้นอยู่ในกรมท่ากลาง⁴⁶ กล่าวได้ว่าพระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ดำรงตำแหน่ง ทั้งทางด้านราชการ การต่างประเทศ และการพาณิชย์ ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งสำคัญสำหรับเศรษฐกิจ ในสังคมสมัยนั้น

พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ถึงแก่อนิจกรรมในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ในวัย 74 ปี โดยศพของท่านถูกฝังที่มัสยิดต้นสน เช่นเดียวกัน

เมื่อสิ้นพระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ได้มีแต่งตั้งให้หลวงศรีนวรรตน์ บุตรของพระยาจุฬาราชมนตรี (อากาศหิ) ขึ้นดำรงตำแหน่ง พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) โดยโปรดเกล้าฯ ให้ดูแลกรมท่าขวาและปกครองดูแลมุสลิมในพระราชอาณาจักร นับเป็นจุฬาราชมนตรีคนที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่มีบันทึกระบุวันเสียชีวิตที่ชัดเจน มีแต่จดหมายเหตุของหมอบรัดเลย์ที่ระบุว่า “พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ถึงอนิจกรรมในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2409”⁴⁷

เมื่อพระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ได้ถึงแก่อนิจกรรม จึงมีการแต่งตั้งให้บุตรชายขึ้นดำรงตำแหน่งเป็น พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ซึ่งนับเป็นจุฬาราชมนตรีลำดับที่ 6 ของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในรัชกาลที่ 4 พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) เป็นหลวงราชเศรษฐีรับราชการแทนที่เจ้ากรมและกำกับศาลในกรมท่าขวา⁴⁸

พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) มีศักดิ์เป็นลูกเรียงพี่เรียงน้องกับรัชกาลที่ 5 โดยมารดาของท่านคือคุณหญิงกลีนเป็นราชินิกุลทางสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 5 โดยพระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) มีความสนิทชิดเชื้อกับรัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงโปรดให้พี่สะใภ้หรืออยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้เสด็จทอดพระเนตรพิธี⁴⁹ และเมื่อครั้งที่พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ป่วย ได้มีการโปรดให้แพทย์หลวงมาดูแลและมีมหาดเล็กกราบงานการป่วยถวายให้ทรงทราบตลอด

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, 32.

⁴⁶ ขณะนั้นเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) เป็นเสนาบดีอยู่ ซึ่งในเวลาต่อมาได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ ซึ่งท่านเป็นผู้สืบสกุลของเอกอัครมหาเสนาบดี หากนับสาแหรกแล้วพระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) เป็นหลานของสมเด็จเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ และเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ได้สืบทอดตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีต่อจากบิดา

⁴⁷ อาลี เสือสมิง, *ขุนนางมุสลิมสยาม*, 299.

⁴⁸ *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 21, 6 พฤศจิกายน 123, 566.

⁴⁹ เอกราช มูเก็ม, *จุฬาราชมนตรี ประวัติศาสตร์ผู้นำมุสลิม*, 35

พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อในวัน 65 ปี ด้วยโรคฝีที่แก้มซ้าย และชายโครง ซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าของท่าซ้าย โดยศพถูกฝังไว้ที่มัสยิดต้นสน โดยรัชกาลที่ 5 ทรงพระราชทานเครื่องขมาศพและเงินสลึง 100 บาท⁵⁰

เมื่อหลังจากพระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ถึงแก่อนิจกรรม พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน อหะหมัดจุฬา) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีต่อบิดาของท่าน เมื่อครั้งยังเยาว์วัย พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน อหะหมัดจุฬา) ได้ฝึกอบรมระเบียบงานราชการกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่บ้านสมเด็จพระยาฝั่งธนบุรี เพื่อหวังให้ท่านได้เรียนรู้และรับราชการสืบไป ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นหลวงราชเศรษฐี สังกัดกรมท่าขวา และเมื่อครั้งบิดาของท่าน (พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน)) รับราชการในกระทรวงยุติธรรม ท่านก็ได้รับราชการในสังกัดเดียวกัน เป็นพนักงานดูเงิน (ฝ่ายการเงิน) และเลื่อนขึ้นเป็นจำศาลต่างประเทศร่วมกับบิดา และในรัชกาลที่ 5 ท่านได้รับพระราชทานเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น พระราชเศรษฐี ปลัดกรมท่าขวา⁵¹

ในรัชสมัยของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรศักดิ์ เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี เป็นเจ้ากรมท่าขวา⁵² และเมื่อครั้งมีการประกาศให้มีการใช้นามสกุล พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) ได้รับพระราชทานนามสกุล อหะหมัดจุฬา ตามราชกิจจานุเบกษาระบุไว้ว่า⁵³

371 พระยาจุฬาราชมนตรี (สิน) เจ้ากรมท่าขวาผู้ช่วยกองแสดมภ์ กระทรวงยุติธรรม พระราชทานนามสกุลว่า “อหะหมัดจุฬา”(Ahmadchula) ให้เป็นนามสกุลสำหรับบรรดาผู้สืบเชื้อสายโลหิตตรงลงมาจากเฉกอะหะหมัด ลงทางพระยาจุฬาราชมนตรี (ก่อนแก้ว)

จากข้อความที่กล่าวในราชกิจจานุเบกษาดังกล่าวจะเห็นว่า สกุลอหะหมัดจุฬา เริ่มใช้ในสายสกุลของพระยาจุฬาราชมนตรี (สิน อหะหมัดจุฬา) โดยสืบสายโลหิตลงทางพระยา

⁵⁰ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 27, 19 มิถุนายน 129, 483.

⁵¹ กรมท่าขวา มีหน้าที่ราชการปกครองควบคุมและดูแลชาวอิสลามทั่วราชอาณาจักร, อ้างถึงใน ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, จุฬาราชมนตรีแห่งราชอาณาจักรไทย, 29.

⁵² พระราชทานสัญญาบัตรศักดิ์, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 28, 10 มกราคม รศ. 130, 2261.

⁵³ ประกาศพระราชทานนามสกุล ครั้งที่ 5, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 30, 14 กันยายน 2456,

จุฬาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) นับเป็นสายสกุลเดียวกับขุนนาค ซึ่งสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งถือนโยบายรัฐนิยม บางคนจึงเปลี่ยนไปใช้นามสกุล จุฬารัตน์ แทน อหะหมัดจุฬา เนื่องด้วยเป็นคำที่มีภาษาอาหรับปะปนอยู่⁵⁴

พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) เป็นที่ปรึกษาให้กับรัชกาลที่ 6 ในการที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ซึ่งพระองค์จะทรงศึกษาศาสนาทุกศาสนา ทำให้พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน) มีโอกาสเข้าเฝ้าบ่อยครั้ง อีกครั้งยังมีความสนิทสนมกับสมเด็จพระสังฆราชด้วยเช่นกัน นอกจากนี้พระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) ยังเป็นนักกวี โดยแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และยังคงแต่งกลอนสดให้ชาวซีอะห์อีกด้วย

เมื่อครั้งพระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรมจากอาการป่วยในวัย 57 ปี รัชกาลที่ 6 ได้ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เสด็จมาเป็นประธานในพิธีฝังศพแทนพระองค์ ซึ่งศพของท่านถูกฝังไว้ที่มีสยิดต้นสน

ภายหลังจากพระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาจุฬาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา) บุตรของพระยาจุฬาราชมนตรี (สัน) และเป็นพี่น้องต่างมารดาของพระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัด) ซึ่งแต่เดิมปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ท่านรับราชการอยู่ในสังกัดกรมท่าขวา กระทรวงการต่างประเทศ และในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้รับราชการในกระทรวงยุติธรรม ในตำแหน่งรองเจ้ากรมกองแสตมป์ และได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหลวงศรีเนาวรัตน์ (เกษม) และเมื่อพระยาจุฬาราชมนตรี (สัน อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรม ท่านก็ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้ากรมกองแสตมป์ และเป็นพระยาจุฬาราชมนตรีคนต่อไป

เมื่อพระยาจุฬาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี 2469 ศพของท่านถูกฝังไว้ที่มีสยิดต้นสน ซึ่งนับเวลา 3 ปีที่ท่านดำรงตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรี

ครั้นหลังจากพระยาจุฬาราชมนตรี (เกษม อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรม พระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีแทน ซึ่งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) แต่เดิมในพระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) เป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ 6 และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงราชเศรษฐี ซึ่งรับราชการในกระทรวงมหาดไทย

⁵⁴ อาลี เสือสมิง, *ประวัติขุนนางมุสลิมสยาม*, 303.

พระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี 2479 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นเวลา 4 ปี โดยศพถูกฝังที่มัสยิดต้นสน เช่นเดียวกับพระยาจุฬาราชมนตรีท่านก่อนหน้านี้

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีนับตั้งแต่สมัยอยุธยา นั้นสืบทอดเป็นสายตระกูลของแคว้นอะห์หมัด นับเป็นเวลาเกือบ 4 ทศวรรษที่ตระกูลดังกล่าวนิกายชีอะห์อยู่ในตำแหน่งที่สำคัญ ต่อการเมืองไทยมาอย่างยาวนาน ก่อนที่ระบบจุฬาราชมนตรีจะถูกปรับเปลี่ยนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 นำมาสู่การจัดการการบริหารกิจการศาสนาอิสลามอย่างเป็นระบบ

3.3 บทบาทจุฬาราชมนตรีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 - พ.ศ. 2500

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 และพระยาจุฬาราชมนตรี (สอน อหะหมัดจุฬา) ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี 2479 ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีว่างเว้นไปเกือบ 10 ปี โดยเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2477⁵⁵ มีประกาศตั้งกรรมการพิจารณาเค้าโครงการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองศาสนาอิสลามซึ่งมีพระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา) พระยาสมันตร์รัฐบุรินทร์ (ตุ้ย บินอับดุลลาห์) พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ) และหลวงสิทธิสยามการ (เทียนฮอก ฮุนตระกูล) เป็นกรรมการ และพระบรรณศาสน์สาทร (สง่า คุปตารักษ์) เป็นเลขานุการ ซึ่งเวลาต่อมาพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2588⁵⁶ ซึ่งมีมาตราสำคัญ เช่น มาตรา 3 ได้แต่งตั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรีให้มีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวกับการทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม และมาตรา 5 มีการจัดให้มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยโดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เป็นต้น จุฬาราชมนตรีที่ดำรงตำแหน่งภายใต้ประกาศพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีด้วยกัน 2 ท่าน คือ แชม พรหมยงค์ และ ต่วน สุวรรณศาสน์

3.3.1 จุฬาราชมนตรี แชม พรหมยงค์

แชม พรหมยงค์ หนึ่งในสมาชิกคณะราษฎร และขบวนการเสรีไทย จบการศึกษาที่มหาวิทยาลัยอัลอัสฮ์ร เมืองโคโร ประเทศอียิปต์ ผ่านการชักชวนของบรรจง ศรีจรูญ เพื่อนสนิท⁵⁷ โดยแชมมีหน้าที่ในการแจกใบปลิวเพื่อให้ราษฎรทำความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ดังข้อความที่ ปรีดี พนมยงค์ระบุในหนังสือ บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร ความตอนหนึ่งว่า⁵⁸

⁵⁵ แจ้งความเรื่องแต่งตั้งกรรมการพิจารณาเค้าโครงการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองศาสนาอิสลาม, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 51 (1 กรกฎาคม 2477) : 936.

⁵⁶ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 62 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488) : 332-336.

⁵⁷ สถาบันปรีดี PRIDI interview, “ไพศาล พรหมยงค์ เล่าเรื่องคุณพ่อ ‘แชม พรหมยงค์’” สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2565, <https://pridi.or.th/th/content/2021/08/816>

⁵⁸ อ้างถึงใน สุพจน์ ด้านตระกูล, *อดีตจุฬาราชมนตรี แชม พรหมยงค์ (ข้าชุดดิน มุสตาฟา)* กับ 4 จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสาร, 2547), 15.

เมื่อเสร็จการประชุมก่อตั้งคณะราษฎรแล้ว ข้าพเจ้ากลับสยามในเดือนมีนาคม (พ.ศ. 2470) แล้วเพื่อนที่อยู่ปารีสเลือกเพื่อนผู้สมควรชวนร่วมคณะราษฎรต่อไปอีก 2 – 3 เดือน เพื่อนที่อยู่ปารีสได้ชวนนายทวี บุญยเกตุ นักศึกษาวิชาการเกษตร และ นายบรรจง ศรีจรูญ ไทยมุสลิมจากอียิปต์ที่มาเยือนปารีส ซึ่งรับภาระจัดตั้งไทยมุสลิมต่อไป อาทิ นายแหม่ม มุस्ताฟา (บุตรหัวหน้าศาสนาอิสลามในไทยที่รู้จักกันในนามว่า ครูฟา ต่อมานายแหม่มเปลี่ยนนามสกุล “พรหมยงค์” คล้ายนามสกุลข้าพเจ้า)

จากข้อความดังกล่าวเห็นได้ว่า แหม่ม ได้เข้าสู่กลุ่มคณะราษฎรด้วยการชักชวนของ บรรจง ศรีจรูญ ซึ่งภายหลังมีประเสริฐ ศรีจรูญ และการุณ ศรีจรูญ ร่วมด้วย

วันเปลี่ยนแปลงการปกครอง แหม่ม พร้อมด้วยพี่น้องตระกูลศรีจรูญทำหน้าที่ควบคุมตัวพระบรมวงศานุวงศ์และอัญเชิญไปประทับอยู่ที่พระที่นั่งอนันตสมาคมในช่วงเช้าของวันที่ 24 มิถุนายน 2475⁵⁹ ต่อมา แหม่ม ทำหน้าที่เป็นฝ่ายโฆษณาโดยแจกใบปลิวและนำแถลงการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองแจกจ่ายให้ประชาชนเพื่อทำความเข้าใจกับระบอบประชาธิปไตย

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) และมีกระแสข่าวการแบ่งแยกดินแดนในพื้นที่ 4 จังหวัดเพื่อรวมกับสหพันธรัฐมาลายาหรือไม่ก็แยกตัวเป็นอิสระ โดยเฉพาะกรณีข่าวที่เต็งกู มหายิดดิน ซึ่งขณะนั้นอยู่ที่กรุงเดลี ประเทศอินเดีย และได้รับคำอวยพรจากชาวอังกฤษกลุ่มหนึ่งในงานเลี้ยงด้วยคำว่า Long Live the King of Pattani⁶⁰ ซึ่งหมายถึงการที่ไทยต้องเสียดินแดนไทรบุรี กลันตัน ตรัง กานู และเปอร์ลิส จึงทำให้มีการทบทวนตำแหน่งจุฬาราชมนตรีอีกครั้ง หลังจากตำแหน่งดังกล่าวได้ยกเลิกไปเนื่องจากการยกเลิกบรรดาศักดิ์เมื่อครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครอง ฉะนั้น จึงมีประกาศ

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 34.

⁶⁰ บันทึกของ Mohd. Zamberi A. Malek ระบุถึงเหตุการณ์ในวันที่ 30 กันยายน 2488 มีการจัดงานเลี้ยงโดยข้าหลวงอังกฤษ และเต็งกู มหายิดดิน ได้ประกาศถึงปฏิบัติการในการกอบกู้เอกราชปาตานีที่จะเกิดว่า Operation Oatmeal-Violin และมีการอวยพรว่า Long Live the King of Pattani โดยอังกฤษให้คำมั่นอย่างไม่เป็นทางการว่าจะให้ความช่วยเหลือในการกอบกู้เอกราช และจะสนับสนุนให้เต็งกู มหายิดดินขึ้นครองราชย์ปาตานี อ้างถึงใน Mohd. Zamberi A. Malek .Harimau Malaya, *Biografi Tengku Mahmood Mahyiddeen* (Bagi : Kuala Lumpur, 2009).

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488⁶¹ ซึ่งกล่าวถึงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488⁶² ได้ระบุถึงบทบาทหน้าที่สำคัญของจุฬาราชมนตรีและภารกิจสำคัญตามมาตรา 3 – 5 ความว่า⁶³

มาตรา 3 ให้จุฬาราชมนตรีมีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม

มาตรา 4 เมื่อเห็นสมควรกระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้งสถานการศึกษาเรียกว่า “อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย” เพื่ออิสลามศาสนิกจะได้ศึกษาและรับการอบรมในทางศาสนา ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนี้มีสิทธิเข้ารับเลือกเพื่อรับพระราชทานเงินทุนส่งไปเข้าศาสนาจารย์ ณ นครเมกกะ ตามจำนวนที่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดขึ้นเป็นคราว ๆ

มาตรา 5 รัฐบาลอาจจัดให้มีคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการในกิจการที่เกี่ยวข้องแก่ศาสนาอิสลาม

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของจุฬาราชมนตรีที่ระบุในพระราชกฤษฎีกามีไว้เพื่อปฏิบัติราชการส่วนพระองค์ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และอาจมีการจัดตั้งอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย โดยผู้สำเร็จการศึกษามีสิทธิได้รับพระราชทานเงินทุนเพื่อไปศึกษาต่อที่เมืองเมกกะห์ และรัฐบาลจัดให้มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย นอกจากนี้หากพิจารณาดูมาตราอื่น ๆ ที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ จะเห็นว่ามีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดที่มีอิสลามิกชนจำนวนมากจังหวัดละ 5 คน และมีสิทธิ์แต่งตั้งอิหม่ามประจำมัสยิด โดยทั้งหมดนี้ อยู่ภายใต้การกำกับของกระทรวงมหาดไทย

⁶¹ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 62 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488) : 332-336.

⁶² เรื่องเดียวกัน, 332-336.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, 333-334.

เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2488 มีการแต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ตามมาตรา 6 ที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 ความว่า⁶⁴

มาตรา 6 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยประกอบด้วยประธานกรรมการ และกรรมการซึ่งเป็นอิสลามศาสนิกชนมีจำนวนไม่ต่ำกว่าห้า นาย แต่งตั้งและถอดถอน โดยพระบรมราชโองการตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

ซึ่งคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยชุดแรกประกอบด้วยบุคคลซึ่งมีสัมพันธ์ทางการเมือง และนัยสำคัญทางศาสนาอิสลามทั้งนิกายชีอะห์และสุนหนี่ซึ่งมีรายชื่อดังนี้⁶⁵

1. นายหะยีแหม่ม พรหมยง	จุฬาราชมนตรี	เป็นประธานกรรมการ
2. นายหะยีอับบาส แสงวิมาน		เป็นกรรมการ
3. นายหะยีอิสมาอีล สุวรรณศาสตร์		เป็นกรรมการ
4. นายหะยีชูชีพ ศาสนกุล		เป็นกรรมการ
5. นายหะยีอับลูการิม หมุดประเสริฐ		เป็นกรรมการ
6. นายทองหยิบ ยวงมณี		เป็นกรรมการ
7. นายหะยีบรรจง ศรีจรูญ		เป็นกรรมการ
8. พระพิพิธภักดี		เป็นกรรมการ
9. นายหะยีมุชา ฮานาฟี		เป็นกรรมการ
10. พระยาสมันตรัฐบุรินทร์		เป็นกรรมการ
11. นายหะยีสวาสต์ สุมาลศักดิ์		เป็นกรรมการ
12. นายหะยีอับลูการิม ภูมาลี		เป็นกรรมการ
13. นายหะยีอับลูการิม มะกูดี		เป็นกรรมการ
14. นายหะยีอับลูลาห์ มัสโอดี		เป็นกรรมการ
15. นายหะยีอรุณ ดำรงผล		เป็นกรรมการ

⁶⁴ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 62 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488): 334.

⁶⁵ แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 42 ตอน 42 (27 กรกฎาคม 2488): 1365 – 1366.

จากรายชื่อดังกล่าวนอกจากสมาชิกคณะราษฎร อย่าง แชม พรหมยงค์ และบรรจง ศรีจรูญ แล้ว ยังมีบุคคลที่มีบทบาททางการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ซึ่งขณะนั้นกำลังเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ได้แก่ พระพิพิธภักดี ผู้สืบสกุลเจ้าเมืองยะหริ่ง พระยาสมันตรัฐบุรินทร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของสตูล รวมทั้งบุคคลสำคัญของนิกายชีอะห์อย่าง ทองหยิบ ยวงมณี เจ้าสำนักตำราและความรู้ของชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ เป็นผู้ริเริ่มการยกเลิกพิธีกรีดหัว⁶⁶ นอกจากนี้ยังมีว่าที่จุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการฯ ด้วยกัน 2 คน คือ อิสมาอิล สุวรรณศาสน์ หรือ ต่วน สุวรรณศาสน์

หนึ่งในความพยายามในการแก้ปัญหาทางการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้คือพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พ.ศ. 2489⁶⁷ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2489 เพื่อใช้วินิจฉัยชี้ขาดในคดีแพ่งเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก ซึ่งบังคับแทนบทบัญญัติกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีดาโต๊ะยุติธรรมนั่งพิจารณาพร้อมผู้พิพากษา ถึงแม้ก่อนหน้านี้นี้มีความพยายามในการใช้คณะกอฎี (ศาลอิสลาม) ในกรุงเทพฯ เมื่อ 11 กรกฎาคม 2475 ด้วยแนวคิดของบรรจง ศรีจรูญ แต่ด้วยความขัดแย้งภายในระหว่างอิหม่าม กับคอเต็บ รวมถึงการคัดค้านของถนอม อรุณประเสริฐ ยื่นเรื่องคัดค้านแนวคิดดังกล่าวทำให้แนวคิดนี้ต้องถูกยกเลิกไป⁶⁸ นอกจากนี้ยังออกพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490⁶⁹ เพื่อให้มัสยิดมีสถานะเป็นนิติบุคคล และการดำเนินงานต้องมีกรรมการมัสยิดไม่น้อยกว่า 7 คน เพื่อบริหารกิจการและทรัพย์สินของมัสยิด ทั้งนี้ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนกรรมการได้ และในกรณีที่จังหวัดนั้นไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้คณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทยทำหน้าที่แทน เป็นต้น

การดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีของแชมเป็นเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ เพียง 2 ปี โดยเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นขบวนการสำคัญที่ทำให้แชมต้องยุติบทบาท

⁶⁶ ชีรนนท์ ชวงพิชิต และ ปรานี วงษ์เทศ, *พิธีเจ้าเซ็็น (อาซูรอ) : อัตลักษณ์และการดำรงชาติพันธุ์ของมุสลิมนิกายชีอะห์ในสังคมไทย* (ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551).

⁶⁷ พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พ.ศ. 2489, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 63 ตอน 77 (3 ธันวาคม 2489): 633-637.

⁶⁸ สมาน อู๋งามสิน, “บทบาทนายบรรจง ศรีจรูญ กรณีการตั้งคณะกอฎี (ศาลอิสลาม) กรุงเทพฯ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475,” ใน *วารสารรัฐสมิแล* ปีที่ 42, ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564): 52 – 58.

⁶⁹ พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 64 ตอน 41 (2 กันยายน 2490): 543-547.

ทางการเมืองและลี้ภัยไปต่างประเทศพร้อมปรีดี พนมยงค์ โดยเข้าพำนักที่รัฐกลันตัน ก่อนที่จะกลับมา มาอยู่ที่ปากลัด พระประแดงในทศวรรษ 2500 กระทั่งถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี 2532 นับได้ว่า แซ่ม พรหมยงค์ เป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเป็น จุฬาราชมนตรีคนแรกในนิกายสุนหนี่ที่เป็นจุฬาราชมนตรีคนที่ 14 ของประเทศไทย

3.3.2 จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์

ต่วน สุวรรณศาสน์ หรือ ฮัจยีอิสมาแอล บินฮัจยียะหฺยา จุฬาราชมนตรีคนที่ 15 ผู้ก่อตั้งโรงเรียนอันยูมันอิสลาม เมื่อปี 2463 หลังจากจุฬาราชมนตรีแซ่ม พรหมยงค์ ลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งทำให้ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีว่างลง⁷⁰ กระทรวงมหาดไทยจัดประชุมเพื่อคัดเลือกประธาน และกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั้ง 24 จังหวัด โดยต่วน สุวรรณศาสน์ได้รับเลือกเป็นประธาน กรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และต่อมาได้รับการแต่งตั้งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2491⁷¹ มีความว่า

เรื่องแต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 27 กรกฎาคม พุทธศักราช 2488 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ตามความใน มาตรา 6 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 แล้วนั้น

บัดนี้ เป็นการสมควรที่จะได้แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเสียใหม่ โดย คำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งแต่งตั้งตามประกาศดังกล่าวพ้นจาก ตำแหน่งไป และแต่งตั้งผู้มีนามต่อไปนี้เป็นกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คือ

⁷⁰ บรรจง ศรีจรูญ ได้กล่าวในที่ประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 15/วันที่ 3 สิงหาคม 2491 ถึงความเดือดร้อนจากกรณีจุฬาราชมนตรีว่างเว้น 8 เดือนส่งผลต่อการเบิกจ่ายเงินอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม ให้กับคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย ส่งผลให้ได้รับความเดือดร้อนค่าใช้จ่ายของสำนักงาน และหอประชุม อ้างอิง รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 15/วันที่ 3 สิงหาคม 2491, 353-358.

⁷¹ แต่งตั้งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 65 ตอน 72 (14 ธันวาคม 2491): 4012-4013.

1. ทยี่ต่วน สุวรรณศาสน์ จุฬาราชมนตรี	เป็นประธานกรรมการ
2. ทยี่อดุล บินสอาด	เป็นกรรมการ
3. นายเจ๊ะ อับดุลลา หลังปูเต๊ะ	”
4. ทยี่วันอิสมาแอล สัสดีพันธ์	”
5. ทยี่หะมะแวง	”
6. นายณรงค์ ศิริปะชนะ	”
7. ทยี่อับดุลการิม หมุดประเสริฐ	”
8. ทยี่สวาสดี สุมาลย์ศักดิ์	”
9. นายนิพนธ์ สิงห์สุมาลี	”
10. นายนิพนธ์ จุฑามาศ	”
11. ทยี่อับดุลการิม ฎูมาลี	”
12. นายจรัส วันภูเอนทรี	”
13. ทยี่มุซา ฮานาฟี	”
14. นายรังสฤษฎ์ เซวานศิริ	”
- ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 4 ธันวาคม 2491

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ตามประกาศที่ปรากฏข้างต้นจะเห็นได้ว่า เป็นการประกาศให้คณะกรรมการกลางอิสลามชุดของ แชม พรหมยงค์ เป็นอันต้องสิ้นสุดลง ขณะเดียวกันมีปรับปรุงพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491⁷² โดยยกเลิกมาตรา 3 ซึ่งให้จุฬาราชมนตรีมีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม เปลี่ยนเป็นข้อความ “มาตรา 3 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเพื่อให้คำปรึกษาแก่กรมการศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม และให้เงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีตาม

⁷² พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 65 ฉบับพิเศษ ตอน 77 (31 ธันวาคม 2491): 4-6.

สมควร”⁷³ ในเวลาต่อมา มีบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งให้ ต่วน สุวรรณศาสน์ ขึ้นดำรงตำแหน่ง จุฬาราชมนตรีคนที่ 15 อย่างเป็นทางการความว่า⁷⁴

เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้หะยีต่วน สุวรรณศาสน์ เป็นจุฬาราชมนตรี ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติม โดยมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2492 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2491

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

จากบรมราชโองการฯ ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ต่วน สุวรรณศาสน์ เป็นจุฬาราชมนตรี คนแรกที่มาจากการเลือกตั้งของคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดต่าง ๆ ในวัย 60 ปี

บทบาทสำคัญของจุฬาราชมนตรีต่วน สุวรรณศาสน์ คือการผลักดันให้เกิดอิสลามวิทยาลัยตามมาตรา 4 ที่ระบุในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม⁷⁵ เพื่อยกระดับการศึกษาศาสนาอิสลามให้ดียิ่งขึ้น โดยจัดหาที่ดินและวางหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อปูทางไปสู่การเรียนด้านศาสนาระดับสูงในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ โดยอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทยเปิดทำการเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2493 ตั้งอยู่ที่ ตำบลสามเสนใน อำเภอดุสิต จังหวัดพระนคร ใกล้บริษัท โรงปูนซีเมนต์ไทย จำกัด บางซื่อ โดยระยะแรกเปิดให้นักเรียนเรียนชายที่จบการศึกษาจากมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลาม ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และความรู้ทั่วไป ซึ่งต่อมาในปี 2494 มีการเปลี่ยนมาใช้หลักสูตรอุดมศึกษา แผนกอักษรศาสตร์ เนื่องด้วยหลักสูตรเก่ามีผู้เข้าเรียนจำนวนน้อย นอกจากนี้ยังย้ายสังกัดจากกรมการศาสนา มาอยู่กรมสามัญศึกษา

⁷³ เรื่องเดียวกัน, 6.

⁷⁴ แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 25 ฉบับพิเศษ ตอน 77 (31 ธันวาคม 2491): 2.

⁷⁵ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 62 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488): 333-334.

กระทรวงศึกษาธิการด้วย จนกระทั่งในปี 2498 เริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 4 และเปิดชั้นเตรียมอุดมศึกษา แผนกวิทยาศาสตร์ในปี 2503 และใช้หลักสูตรการเรียนการสอนตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ⁷⁶ นอกจากนี้ ภารกิจสำคัญที่สืบเนื่องจากพระราชกฤษฎีกา ในมาตรา 4 ดังกล่าว จุฬาราชมนตรีถ้วนได้ติดต่อกับสถานทูตอาหรับเพื่อขอทุนการศึกษาให้กับผู้สำเร็จการศึกษาตามเจตนารมณ์ที่ระบุไว้

ขณะเดียวกันภารกิจทางการเมืองในพื้นที่ชายแดนใต้ยังคงเป็นภารกิจสำคัญของจุฬาราชมนตรี นอกเหนือไปจากการเยี่ยมเยียนชาวมุสลิมในพื้นที่แล้ว จุฬาราชมนตรีถ้วนยังมีบทบาทในการประสานงานก่อสร้างมัสยิดกลางจังหวัดปัตตานี ซึ่งตั้งอยู่ที่ ตำบลจะบังติกอ อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี บนเนื้อที่ 7 ไร่เศษ ใช้งบประมาณจากรัฐบาล 3,733,027 บาท และเงินบริจาคจากประชาชนอีกราว 300,000 บาท โดยมีพลเอก สุฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ประกอบพิธีมอบมัสยิดดังกล่าวในวันที่ 25 พฤษภาคม 2506⁷⁷

นอกจากนี้ จุฬาราชมนตรีถ้วนได้มีการจัดงานเมาลิด (วันเกิดศาสดามุฮัมมัด) ตั้งแต่ปี 2504 เพื่อเผยแพร่จริยวัตรของท่านศาสดาและแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมไทย แต่เดิมงานเมาลิดเคยจัดขึ้นเป็นระยะ แต่ในสมัยของจุฬาราชมนตรีถ้วนได้มีการรวมตัวของผู้นำและองค์กรศาสนา จึงถูกจัดขึ้นโดยใช้ชื่อว่า “งานเมาลิดส่วนกลาง” ก่อนปรับเป็น “งานเมาลิดกลาง” และ “งานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย” ตามลำดับ โดยในปี 2506 จุฬาราชมนตรีได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิธีและให้พระราชดำรัสแก่คณะกรรมการผู้จัดงาน⁷⁸

ผลงานชิ้นสำคัญในบทบาทจุฬาราชมนตรีของถ้วน สุวรรณศาสน์ คือการแปลคัมภีร์อัลกุรอานเป็นภาษาไทยตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 เคยพระราชดำรัสว่า “อยากจะให้มีพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานฉบับภาษาไทยไว้เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติ”⁷⁹ ซึ่งดำเนินการ

⁷⁶ “ประวัติอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย,” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2565, <http://www.islamiccollege.ac.th/islamiccollege/index.php/aboutas/mmm-profile>

⁷⁷ สุฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพล, 2451-2506 (2507), “คำปราศรัยเนื่องในมงคลพิธีมอบมัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี วันที่ 25 พฤษภาคม 2506” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ ของ จอมพลสุฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2505-2506* (ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507), 1104-1108.

⁷⁸ สมาน อู๋งามสิน จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์, “ชีวิตและแบบอย่างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรม” ใน *วารสารรัฐสภา* ปีที่ 39, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2561) : 83-94.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 90.

เสร็จสิ้นในวันที่ 22 กรกฎาคม 2509 โดยในงานฉลอง 14 ศตวรรษพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ตรัสว่า⁸⁰

คัมภีร์กุรอานมิใช่จะเป็นคัมภีร์ที่สำคัญในศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ยังเป็นวรรณกรรมสำคัญของโลกเล่มหนึ่ง ซึ่งมหาชนรู้จักยกย่องและได้แปลออกเป็นภาษาต่าง ๆ อย่างแพร่หลายแล้วด้วย การที่ท่านทั้งหลายได้ดำเนินการแปลออกเผยแพร่ออกเป็นภาษาไทยครั้งนี้เป็นการสมควรชอบด้วยเหตุผลอย่างแท้จริง เพราะจะเป็นการช่วยเหลือให้อิสลามิกชนบริษัทในประเทศไทยที่ไม่รู้ภาษาอาหรับได้ศึกษาเล่าเรียนธรรมะในศาสนาได้สะดวกและแพร่หลาย ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาทำความเข้าใจในหลักคำสอนของอิสลามอย่างถูกต้องกว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นที่ทราบกันอยู่ว่าคัมภีร์อัลกุรอานมีอรรถรสลึกซึ้ง ยากที่จะแปลออกเป็นภาษาอื่นใดให้ตรงตามภาษาเดิมได้ เมื่อท่านมีศรัทธาและมีวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้า แปลออกเป็น ภาษาไทยโดยพยายามรักษาใจความแห่งคัมภีร์เดิมไว้ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์และพิมพ์ขึ้นแพร่หลาย เช่นนี้ จึงเป็นที่ควรอนุโมทนาสรรเสริญและร่วมมือสนับสนุนอย่างยิ่ง

จากภารกิจต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้นจะเห็นว่า จุฬาราชมนตรีถ้วน สุวรรณศาสน์ เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ทางด้านศาสนาอิสลามในประเทศไทย ท่านดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรียาวนานถึง 33 ปี โดยท่านถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2524 ด้วยโรคชราในวัย 93 ปี

3.3.3 จุฬาราชมนตรี ประเสริฐ มะหะหมัด

หลังจากที่จุฬาราชมนตรี ถ้วน สุวรรณศาสน์ ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคชราเมื่อปี 2524 มีประกาศแต่งตั้งให้ ประเสริฐ มะหะหมัด จากการประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทุกจังหวัด ซึ่งขณะนั้นมี 26 จังหวัด⁸¹ ดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีคนที่ 16 ระบุว่า⁸²

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹ เอกราช มูเก็ม, จุฬาราชมนตรี: ประวัติศาสตร์ผู้นำไทยมุสลิม, 46.

⁸² ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 98 ตอน 156 (22 กันยายน 2524): 3164.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ ฮัจยีประเสริฐ มะหะหมัด เป็น จุฬาราชมนตรี ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2524 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 10 กันยายน 2524

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ป. ตีนสุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

การดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีของประเสริฐ มะหะหมัด ถือเป็นจุฬาราชมนตรีคนที่ 12 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นจุฬาราชมนตรีจากนิกายสุหนี่คนที่ 3 นอกจากนี้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเพิ่มเติม ตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอในการปฏิบัติภารกิจจากเดิม 15 คน เป็น 33 คน⁸³

ประเสริฐ มะหะหมัด จบการศึกษาจากเมืองมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยก่อนที่เขาจะดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี เขาเป็นหนึ่งในคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร และเป็นเจ้าของโรงเรียนมิฟตาศูลอุมิตดินีเยห์ด้วยเช่นกัน

ยุคสมัยภายใต้การดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีของเขา ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการบริหารกิจการศาสนาอิสลามอย่างมาก ทั้งทางการศึกษาและทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นช่วงของการพิจารณาและประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ซึ่งผลักดันโดยสมาชิกพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีวาระการกำหนดวาระคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด การระบุให้สำนักงานคณะกรรมการทั้ง 2 ดังกล่าวเป็นนิติบุคคล และการเพิ่มบทบาทของมัสยิด

นอกจากนี้จุฬาราชมนตรีประเสริฐยังได้จัดตั้งศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลาม โดยใช้ที่ราชพัสดุ ถนนคลองแก้ว แขวงคลองสิบ เขตหนองจอก กรุงเทพฯ เป็นเนื้อที่ 50 ไร่ ซึ่งในอดีตสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยจะเปลี่ยนย้ายสถานที่ไปตามจุฬาราชมนตรี

⁸³ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 99 ฉบับพิเศษ ตอน 66 (13 พฤษภาคม 2525) : 7.

แต่ละสมัย การก่อสร้างศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามดังกล่าวใช้งบประมาณค่าก่อสร้างเป็นจำนวนเงิน 524 ล้านบาท ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งของสำนักงานจุฬาราชมนตรีและสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย⁸⁴

จุฬาราชมนตรีประเสริฐ มะหะหมัด ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2540 ที่โรงพยาบาลศิริราช ด้วยโรคหัวใจล้มเหลว ศพของท่านถูกฝังไว้ที่ มัสยิดดารุลมุห์ซินีน บ้านดอน ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีรวม 16 ปีเท่านั้น ฉะนั้น ในสมัยของท่านถือเป็นช่วงเวลาที่มีการปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหารกิจการอิสลามทั้งในด้านนิติบัญญัติและโครงสร้างการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้นจะเห็นถึงพัฒนาการบทบาทของจุฬาราชมนตรีในช่วงเวลาต่าง ๆ นับตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 โดยมีประเด็นสำคัญในแต่ละช่วงเวลาดังนี้

1. บทบาททางการเมือง : ในอดีตพระยาจุฬาราชมนตรีมีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิด การสืบทอดตำแหน่งทางสายตระกูลทำให้บทบาทของจุฬาราชมนตรีมั่นคงอย่างยิ่ง เห็นได้จากการที่บรรดาลูกหลานได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และสร้างเครือข่ายอำนาจทางการเมือง รวมถึงบทบาทในการดูแลชาวมุสลิมและชาวต่างชาติ

ครั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บทบาทของสายตระกูลพระยาจุฬาราชมนตรีหายไปจากการเมืองสมัยประชาธิปไตย จุฬาราชมนตรีจึงเป็นเพียงแค่ว่าปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม และต่อมาถูกลดบทบาทเหลือเพียงที่ปรึกษาให้กับกระทรวงมหาดไทยและอื่น ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวกับทางศาสนาอิสลามอิสลามเท่านั้น

2. บทบาททางเศรษฐกิจ : แต่เดิมตำแหน่งพระยาจุฬาราชมนตรีอยู่ในสังกัดกรมท่าขวา ซึ่งมีขอบข่ายหน้าที่ในการดูแลการค้าของอยุธยา แต่เมื่อครั้งเปลี่ยนแปลงปกครองบทบาททางเศรษฐกิจของจุฬาราชมนตรีหายไป มีฐานะเพียงเป็นเพียงผู้นำทางศาสนาอิสลามเท่านั้น

3. บทบาททางสังคม : เดิมทีพระยาจุฬาราชมนตรีเป็นชาวมุสลิมนิกายชีอะห์ ดังนั้น พิธีกรรมทางศาสนา เช่น พิธีมะหะหฺร่า จึงได้รับการสนับสนุนจากราชสำนัก ฉะนั้น ชาวมุสลิมนิกายชีอะห์จึงเป็นกลุ่มน้อยแต่มีอิทธิพลทางสังคมมุสลิมอย่างยิ่ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองซึ่งเป็นการเปลี่ยนขั้วของจุฬาราชมนตรีจากนิกายชีอะห์มาเป็นสุนี่ พิธีมะหะหฺร่าซึ่งเป็น

⁸⁴ รายงานการประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 60/วันที่ 24 ตุลาคม 2550 กระทั่งถามทั่วไป เรื่อง ความคืบหน้าโครงการก่อสร้างศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ, 65/1 - 69/1.

พิธีกรรมสำคัญของนิกายชีอะห์ จึงถูกควบคุมโดยรัฐ นอกจากนี้การเผยแพร่แนวคิดของครูทองหยิบ ยวงมณีทำให้พิธีกรรมของชาวชีอะห์ถือว่าเป็นการทำร้ายร่างกายถือว่าเป็นสิ่งต้องห้าม

การขึ้นสู่อำนาจของชาวมุสลิม นิกายสุหนี่ยังสอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ชายแดนใต้ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นมุสลิมชาวมลายู นิกายสุหนี่ ความพยายามของคณะกรรมการกลางอิสลามในการสร้างความเข้าใจและอะลุ่มอล่วยทางสังคม จึงมีการผลักดันการใช้กฎหมายอิสลามในคดีเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกในพื้นที่ชายแดนใต้ แต่กระนั้นจุฬาราชมนตรีและคณะส่วนใหญ่ยังคงเป็นชาวมุสลิมจากส่วนกลาง จึงถือเป็นช่องว่างระหว่างคนในพื้นที่และคณะกรรมการจากส่วนกลาง

บทที่ 4

“จุฬาราชมนตรี” หลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กร

ศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามเป็นกฎหมายที่หลายฝ่ายพยายามผลักดันเป็นกฎหมายตั้งแต่ 2536⁸⁵ โดย ส.ส.อารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ และ ส.ส.สุรเชษฐ์ แวอาแซ⁸⁶ โดยหลักการสาระสำคัญเรื่อง การทำให้สำนักจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และมีสยิดมีสถานะเป็นนิติบุคคล รวมถึงการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการฯ และการจัดสรรเงินอุดหนุนแก่จุฬาราชมนตรี เป็นต้น โดยร่างพระราชบัญญัติฯ ผ่านวุฒิสภาและคณะกรรมการเมื่อ 2536 หากยังไม่มีการประกาศใช้ เพราะยุบสภาไปเสียก่อน

พระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ถูกผลักดันอีกครั้งในรัฐบาลพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ โดย ส.ส.เด่น โต๊ะมีนา จากพรรคความหวังใหม่ และ ส.ส.สุรเชษฐ์ แวอาแซ จากพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งหลักการเนื้อหายังคงสาระเดิมไว้⁸⁷ ตามที่ ส.ส.เด่น โต๊ะมีนา และ ส.ส.สุรเชษฐ์ แวอาแซ กล่าวว่า⁸⁸

เด่น โต๊ะมีนา (ปัตตานี) :กระผมขออนุญาตชี้แจงเกี่ยวกับกฎหมายฉบับนี้สั้น ๆ นะครับว่า จริง ๆ แล้วร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเมื่อรัฐบาลชุดก่อนโน้นแล้ว แต่เมื่อจะดำเนินการขั้นต่อไปก็พอดีสภายุบเสียก่อน กฎหมายฉบับนี้จึงไม่ได้ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา มารัฐบาลชุดนี้สภาผู้แทนราษฎรชุดนี้ กระผมได้นำร่างของที่ผ่านสภาผู้แทนราษฎรและผ่านวุฒิสภาแล้ว นำมาเสนออีกครั้งในนามพรรคความหวังใหม่ ในการพิจารณาขั้นกรรมาธิการเสร็จแล้วเข้าสู่วุฒิสภาเมื่อวันที่ 15 เดือนนี้ การพิจารณาตลอดระยะเวลา 4 - 5 เดือนนี้ที่ผ่านมา นั้นปรากฏว่าการพิจารณาแต่ละมาตรา ถ้าจะเห็นตัวเลขมาตราแล้วก็จะเห็นได้ว่ามีแก้ไข

⁸⁵ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26, วันที่ 15 ธันวาคม 2536, 109.

⁸⁶ อารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ เสนอ “ร่าง พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม” และ “ร่าง พระราชบัญญัติระเบียบบริหารกิจการอิสลาม พ.ศ. ...” และ สุรเชษฐ์ แวอาแซ เสนอ “ร่าง พระราชบัญญัติกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ.” อ้างอิง รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5/วันที่ 6 ตุลาคม 2536

⁸⁷ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6, วันที่ 8 มกราคม 2540.

⁸⁸ ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 15, วันที่ 20 สิงหาคม 2540, 18-19.

เพิ่มเติมทั้ง 25 มาตรา แต่จริง ๆ แล้วเป็นการแก้ไขถ้อยคำบ้าง แก้ไขเพียงเล็กน้อย ไม่ได้แก้ไขในสาระสำคัญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 247 ฉะนั้น กระผมเห็นว่าการแก้ไขของวุฒิสภานั้นไม่ได้แก้ไขในสาระสำคัญของร่างกฎหมายเดิม สาระสำคัญเดิมนั้นไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง...

สุรเชษฐ์ แวอาแซ (นราธิวาส) : ... ซึ่งร่างพระราชบัญญัติองค์กรศาสนาอิสลามก็เป็นกฎหมายที่ทุกยุค ทุกสมัย ทุกรัฐบาลนำเข้ามาพิจารณาแล้วไม่ได้รับความสำเร็จสักทีหนึ่ง ครั้งนี้ซึ่งผมเองก็เป็นผู้เสนอร่างฯ ในนามของพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้เห็นการแก้ไขและเพิ่มเติมของกรรมาธิการของวุฒิสมาชิกแล้วก็เห็นว่าการตัดหรือเพิ่มคำ หรือประโยคของร่างพระราชบัญญัตินี้มันจะมีความชัดเจนมากขึ้น ... เพราะฉะนั้นการแก้ไขในระดับของวุฒิสภานั้น เท่าที่ผมได้ศึกษาคูแล้ว ก็ไม่ได้แก้ไขในสาระสำคัญ ๆ ของพระราชบัญญัติเดิม ...⁸⁹

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 และให้ยกเลิกพระราชบัญญัติมีสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 โดยมีหลักการสำคัญเพื่อปรับรายละเอียดให้ครอบคลุมและให้ทันสมัยแห่งความเปลี่ยนแปลง

4.1 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540

การประชุมเพื่อเสนอ ร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ... พบว่า มี 3 ประเด็นสำคัญที่หยิบยกนำมาสู่การร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ... และยกเลิกพระราชบัญญัติมีสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, 20-21.

4.1.1 การปรับสถานะการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามเป็นนิติบุคคล

ตามพระราชพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 ระบุถึงบทบาทและอำนาจขององค์กรศาสนาอิสลามในมาตรา 5 ถึง มาตรา 8 มีความว่า⁹⁰

มาตรา 5 รัฐบาลจัดให้มีคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการในกิจการที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

มาตรา 6 คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการเป็นอิสลามศาสนิกมีจำนวนไม่ต่ำกว่าห้า นาย แต่งตั้งและถอดถอนโดยพระบรมราชโองการตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง

มาตรา 7 จังหวัดใดมีประชาชนผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมากพอสมควร กระทรวงมหาดไทยอาจจัดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่คณะกรรมการจังหวัดในกิจการที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม ในจังหวัดนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการซึ่งเป็นอิสลามศาสนิกมีจำนวนไม่ต่ำกว่าห้า นาย แต่งตั้งและถอดถอนโดยกระทรวงมหาดไทย

จังหวัดใดที่ไม่มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยทำหน้าที่กรรมการอิสลามประจำจังหวัดนั้น ๆ

มาตรา 8 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจจัดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำสุเหร่า ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการจังหวัด โดยให้โต๊ะอิหม่ามเป็นประธาน

ระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนและวิธีดำเนินการอันเกี่ยวกับศาสนกิจของสุเหร่า ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นผู้กำหนดด้วยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย

จากประกาศดังกล่าวเห็นได้ว่าองค์กรศาสนาอิสลามอันได้แก่ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล

⁹⁰ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, ราชกิจจานุเบกษา, ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489) : 334 – 335.

โดยในพระราชกฤษฎีกาฯ กำหนดไว้เพียงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฯ เท่านั้น ตามที่ ส.ส.อารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ และ ส.ส.สมัย เจริญช่าง กล่าวในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2540 ความว่า

...เกี่ยวกับสถานะการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามซึ่งมีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้ดำเนินการกิจการเกี่ยวกับศาสนาอิสลามนั้นมีความไม่สะดวกหลายอย่าง ในกฎหมายนี้ได้ยกฐานะให้สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อที่จะได้ใช้ในการที่ทำกิจหรือพิธีกรรมต่าง ๆ กับบุคคลภายนอกได้⁹¹

...เหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ต้องสนับสนุนก็คือ เพื่อยกฐานะให้สำนักจุฬาราชมนตรี ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ให้องค์กรเหล่านี้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เพราะในกฎหมายที่ใช้อยู่เดิมนั้นกำหนดให้แต่เพียงมัสยิดเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคล แต่ปรากฏว่าองค์กรที่เหนือขึ้น คือคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และสำนักจุฬาราชมนตรีไม่มีกฎหมายใดรองรับว่าเป็นนิติบุคคล จึงเกิดการลักลั่นในการปฏิบัติในการบังคับและในการออกนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น...⁹²

จากข้อความที่กล่าวในข้างต้น เห็นได้ถึงความจำเป็นในการปรับสถานะองค์กรบริหารศาสนาอิสลาม เพื่อให้การบริหารมีความสะดวกและมีประสิทธิผล ดังนั้น การเสนอให้มีการปรับสถานะองค์กรฯ รวมถึงคณะกรรมการเป็นนิติบุคคลจึงเป็นไปเพื่อให้มีมาตรฐานในการดำเนินงาน ทั้งยังกำกับดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.1.2 การกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง

การดำรงตำแหน่งทั้งจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย รวมถึงคณะกรรมการประจำจังหวัด แต่เดิมไม่ได้ระบุวาระการดำรงตำแหน่งในตัวบทกฎหมาย คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยถอดถอนโดยพระบรมราชโองการตามคำแนะนำของ

⁹¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6, วันที่ 8 มกราคม 2540, 50.

⁹² เรื่องเดียวกัน, 68-69.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีจุฬาราชมนตรีเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง⁹³ เช่นเดียวกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ถอดถอนโดยกระทรวงมหาดไทย⁹⁴ และคณะกรรมการอิสลามประจำสุเหร่า ซึ่งมีอิหม่ามเป็นประธาน ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยเป็นผู้กำหนดด้วยความเห็นชอบของกระทรวงมหาดไทย⁹⁵

การคงสภาพการเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ เป็นระยะเวลาสั้นๆ ทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพมากในการบริหารอย่างแท้จริง ตามที่อารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ กล่าวในการเสนอร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามว่า “บางท่านเป็นกรรมการตั้งแต่เป็นมาใหม่ ๆ จนกระทั่งอายุ 80 ก็มีนะครับ ซึ่งทำให้การทำงานในการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามนั้นขาดประสิทธิภาพ และไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง”⁹⁶ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติฯ เมื่อ พ.ศ. 2536 ได้แก้ไขให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกับคณะกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัด มีวาระ 6 ปี⁹⁷

ในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ระบุวาระการดำรงตำแหน่งความว่า “มาตรา 19 กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี และอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้”⁹⁸ เช่นเดียวกับคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดที่ระบุว่า “มาตรา 25 กรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีวาระการดำรงตำแหน่งหกปี”⁹⁹

ขณะเดียวกันวาระการดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญ เนื่องจากแต่เดิมจุฬาราชมนตรีเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น ฉะนั้นในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 จึงไม่ได้กำหนดวาระไว้

⁹³ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, มาตรา 6, ราชกิจจานุเบกษา, ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489) : 334.

⁹⁴ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, มาตรา 7, ราชกิจจานุเบกษา, ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489) : 335.

⁹⁵ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488, มาตรา 8, ราชกิจจานุเบกษา, ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489) : 335.

⁹⁶ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6, วันที่ 8 มกราคม 2540, 51.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁸ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก (9 พฤศจิกายน 2540) : 7.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, 9.

จุฬาราชมนตรีแต่ละท่านมักอยู่ในตำแหน่งจนถึงแก่อนิจกรรม จึงมีความพยายามในการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ในการประชุมร่างพระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม นายมุข สุโลมาน ส.ส.ปัตตานี เสนอในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2536 ว่า¹⁰⁰

.... จุฬาราชมนตรีอยู่ในตำแหน่งตลอดชีวิต ขอแก้ไขเสียเป็น จุฬาราชมนตรีอยู่ในตำแหน่งจนถึงอายุ 70 ปี ท่านประธานที่เคารพ สิ่งเหล่านี้เรามองในแง่ของเหตุผลในแง่ของความจริงที่ทุกวงการยอมรับ แม้แต่วงการแพทย์ก็ยอมรับว่าสังขารของมนุษย์นั้นไม่สมควรที่จะเกิน 60 ปี ที่จะมีประสิทธิภาพในการทำงาน แม้แต่ข้าราชการที่ทำงานรับผิดชอบบ้านเมืองก็ปลดเกษียณในช่วงอายุ 60 ปี แต่เอาละ เราคิดว่าต่อไปอีก 70 ปี ก็คงเพียงพอแล้ว ถ้าเกินกว่านี้เกิดอยู่ตลอดชีวิต ถ้าคนบางคนเป็นจุฬาราชมนตรีอายุยาวเกินกว่า 100 ปี ท่านลองคิดดูสิว่าจะเอาพลังที่ไหนมาทำงาน โดยเฉพาะความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งเป็นมุสลิม เพราะจุฬาราชมนตรีนั้นมิได้ทำเฉพาะทางด้านศาสนา คือสวดอย่างเดียว แต่จะต้องบริหารกิจการที่เกี่ยวข้องกับสังคมมุสลิม ดูแลในสิ่งที่กว้างขวางใหญ่โตมโหฬารทั้งประเทศ ...

จากข้อความดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า วาระการดำรงตำแหน่งที่ไม่ระบุอย่างชัดเจน ส่งผลให้จุฬาราชมนตรีบางคนดำรงตำแหน่งถึงแก่อายุมากแล้วอย่าง เช่น จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ ซึ่งถึงแก่อนิจกรรมด้วยวัย 93 ปี ได้รับแต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรีเมื่ออายุ 60 ปี จึงเป็นหนึ่งในเหตุผลของการให้กำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง ขณะที่นายเนวิน ชิดชอบ ส.ส.บุรีรัมย์ มีทรศนะเกี่ยวกับวาระการดำรงตำแหน่งในทางตรงกันข้าม โดยเขากล่าวว่า¹⁰¹

... ในส่วนของจุฬาราชมนตรี มีการขอแก้ไขร่างพระราชบัญญัติเดิม โดยกำหนดในส่วนของจุฬาราชมนตรีให้อยู่เพียง 70 ปี ผมเรียนถามบุคคลซึ่งเป็นประมุขศาสนานั้น คนที่อยู่ในศาสนาและนิกายนั้น ๆ ยึดถืออะไร เคารพเลื่อมใสในอะไร ประเด็นแรกเขาเคารพเขาเลื่อมใสในศาสนานั้น ๆ เขาถือว่า ประมุขของสถาบันหรือศาสนานั้น ๆ คือตัวแทนหรือผู้ทรงซึ่งคุณสมบัต และคุณวุฒิในการที่จะเป็นที่ยอมรับให้เป็นประมุขของศาสนา ไม่ได้อยู่ที่อายุ ไม่ว่าจะ เป็น 70 ปี 50 ปี หรือ 100 ปี ก็ตามแต่อยู่ที่คุณสมบัตส่วนบุคคลของบุคคล ซึ่งจะขึ้นมาดำรงตำแหน่งเป็นประมุขของสถาบันตรงนี้

¹⁰⁰ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5, วันที่ 6 ตุลาคม 2536, 4.

¹⁰¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5, วันที่ 6 ตุลาคม 2536, 49.

เป็นหลัก เอาละต่อไปนี่คนที่จะเป็นประมุขของศาสนาอิสลาม คือจุฬาราชมนตรี อยู่ได้เพียง 70 ปี ผมถามว่าความรู้สึกของพี่น้องมุสลิมในประเทศไทยจะมีความรู้สึกอย่างไร คนที่เขาเป็นประมุขศาสนาไม่ได้อยู่ที่อายุ คนที่เสื่อมใสศรัทธาไม่ได้อยู่ที่อายุ เรากำลังก้าวก้าวและเหยียบย่ำจิตใจของเขาเหล่านั้นหรือไม่

เมื่อพิจารณาข้อความข้างต้นเห็นได้ว่า การกำหนดวาระดำรงตำแหน่งของ จุฬาราชมนตรีเป็นประเด็นละเอียดอ่อนทั้งในทางศาสนาและการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม ในอีกทางหนึ่งการกำกับดูแลภายใต้กระทรวงมหาดไทยก็มีข้อจำกัดถึงวาระการดำรงตำแหน่งของจุฬาราชมนตรีตามที่นายอารีเพ็ญ อุตรสินธุ์ ส.ส.นราธิวาส กล่าวว่า¹⁰²

...สำหรับของผมนี่ผมใคร่อยากชี้แจงต่อท่านผู้ทรงเกียรตินั้นอยู่แค่ 70 ปี อยากจะเรียนให้ท่านทราบว่า ถ้าตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลามนั้นเป็นตำแหน่งทางวิญญูณ หรือเป็นตำแหน่งของผู้นำศาสนาโดยที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริหาร ผมเห็นด้วยที่จะให้อยู่ตลอดชีวิต แต่ว่าตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในปัจจุบันนี้ผมอยากให้ท่านอยู่ตลอดชีวิต แต่ว่าตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในปัจจุบันนี้ผมอยากให้ท่านดูกฎหมายที่เราร่างอยู่นี้มาตรา 34 ซึ่งได้กำหนดให้จุฬาราชมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย โดยตำแหน่ง ซึ่งจุฬาราชมนตรีนอกจากจะเป็นผู้นำศาสนาแล้วยังเป็นผู้นำฝ่ายบริหาร จากการเป็นผู้นำฝ่ายบริหารนี้เอง ซึ่งผมมีความเห็นว่าถ้าอยากควบ 2 ตำแหน่งหรือว่าจะใส่หมวก 2 ใบ ก็น่าที่จะกำหนดระยะเวลาเพดานของอายุ ไม่ควรที่จะมีอายุโดยไม่จำกัด เพราะว่าถ้าเป็นผู้นำฝ่ายบริหารด้วย จะมาบริหารโดยที่ตัวเองอายุมากนั้นย่อมสร้างภาระให้กับผู้นำศาสนา ... เพราะฉะนั้นเพื่อที่เราไม่อยากจะแยกส่วน 2 ส่วนนี้ออกจากกัน ผมจึงขอให้จากที่อยู่ตลอดชีวิตนั้นอยู่แค่ 70 ปี แต่ว่าของกระทรวงมหาดไทยนั้น เพื่อไม่ให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ต่อสำนักจุฬาราชมนตรี เพราะถ้าหากว่าเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารยอมให้คุณและให้โทษกับผู้เกี่ยวข้อง และยอมเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ต่อผู้อื่น ๆ ทำให้ศาสนาซึ่งเรามีความเคารพนับถือมันอาจจะได้รับความมัวหมองลง เพราะฉะนั้นกระทรวงมหาดไทยจึงแยกส่วนว่า จุฬาราชมนตรีนั้นเป็นผู้นำศาสนาฝ่ายเดียว และอยู่ได้ตลอดชีวิต ...

¹⁰² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5, วันที่ 6 ตุลาคม 2536, 4.

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่าในมติของการบริหารองค์กรศาสนาอิสลามโดยระบุงการดำรงตำแหน่งจะมีความสำคัญ แต่มีข้อจำกัดด้านความเลื่อมใสทางศาสนา รวมไปถึงการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดให้จุฬาราชมนตรีเป็นผู้นำศาสนา จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้การดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีไม่กำหนดวาระไว้ คล้ายกับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ... มีการหยิบยกคุณสมบัติ อายุ และวุฒิภาวะของจุฬาราชมนตรี โดยนายสุลัยมัลย์ วงษ์พานิช (กรรมาธิการ) กล่าวว่า¹⁰³

กระผมขอชี้แจงกับท่านสมาชิกฯ ผู้ทรงเกียรติ ความเข้าใจของท่านนั้นยังคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง คือเจตนาข้อนี้ท่านหมายความว่า คนที่เป็นจุฬาราชมนตรีแล้ว แก่บ้าง เลอะเทอะบ้าง อายุ 80 ปี 90 ปี แล้วยังเป็นอยู่ งานราชการก็เสีย เราจึงกำหนดไว้ครับ ถ้าเอาอย่างท่านว่า ต้องขึ้นศาล ไม่มีใครที่จะเอาหัวหน้าศาสนาไปขึ้นศาลให้ศาลชี้ขาด คือว่าเราไม่ต้องการคนที่แก่อายุมากแล้วยังเป็นอยู่ บางคนก็แก่มาแล้วทำงานไม่ได้ อำนาจและการทำงานตกอยู่ที่ลูกหลาน ตกอยู่ที่เลขาฯ บ้าง ว่าอย่างไรก็ทำอย่างนั้นแล้ว ก็เสียราชการหมด ในศาสนาอิสลามของเราไม่สนับสนุนคนอย่างนี้ ขอขอบคุณครับ

สำหรับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงในการประชุมวุฒิสภาเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2540 มีการตั้งประเด็นบทบาทของจุฬาราชมนตรีกับการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องด้วยมาตรา 7 ฉบับของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ระบุว่า¹⁰⁴

มาตรา 7 จุฬาราชมนตรีต้องมีคุณสมบัติไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นมุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์
- (3) เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี
- (4) เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
- (5) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (6) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

¹⁰³ รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 7, วันที่ 15 สิงหาคม 2540, 177.

¹⁰⁴ ร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ... หมวดที่ 1 บททั่วไป, รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 17, วันที่ 15 สิงหาคม 2560, 152.

(7) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย

(8) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เพราะกระทำความผิดอาญา เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(9) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถ มีจิตพั่นเพี้ยน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

จากข้อความข้างต้นนายวิชัย โสสุวรรณจินดา กล่าวถึงประเด็นการดำรงตำแหน่งทางการเมืองของจุฬาราชมนตรีไว้ในที่ประชุมว่า¹⁰⁵

...จุฬาราชมนตรีนั้นสามารถที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้หรือไม่ ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเป็นรัฐมนตรี หรือเป็นนายกรัฐมนตรี รวมถึงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ จะขัดต่อกฎหมายนี้หรือไม่ เพราะว่าในมาตรา 7 ตั้งแต่ (1) – (9) ไม่มีข้อความไหนที่ห้ามไว้ แล้วโดยหลักการผมคิดว่า เราคงจะต้องแยกศาสนา ออกจากการเมือง แม้ว่าจุฬาราชมนตรีจะไม่ถือเป็นนักพรตหรือนักบวช ภิภษุ ตามกฎหมายนั้น แต่ผมคิดว่าควรจะให้จุฬาราชมนตรีปลอดการเมือง คณะกรรมการเห็นด้วย ผมขออนุญาตเพิ่มเป็น (10) จะต้องไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือมีตำแหน่งทางการเมือง

ในที่ประชุมดังกล่าวมีความเห็นว่าศาสนาอิสลามไม่แยกทางโลกหรือทางธรรม และคงไม่มีจุฬาราชมนตรีคนไหนที่รับตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งถือเป็นที่น่าเกลียดและจะไม่เป็นที่ยอมรับของพี่น้องประชาชน¹⁰⁶ ขณะเดียวกันนายวิชัย โสสุวรรณจินดา กล่าวต่อการเสนอให้เพิ่มเติม (10) ว่า¹⁰⁷

ผมคิดว่าคงจะไม่มีข้อขัดข้อง ถ้าจะใส่ไว้ในกฎหมาย เพราะว่า เราก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน มีเจตนารมณ์อย่างเดียวกัน ที่ทางคณะกรรมการบอกว่า คงจะไม่มีใครที่จะเสนอชื่อจุฬาราชมนตรีเป็นรัฐมนตรี ถ้าเราไม่ห้ามไว้ เขาก็สามารถจะทำได้ แล้วอาจจะเกิดปัญหาต่อไปในภายหน้าได้ ...

¹⁰⁵ รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 17, วันที่ 15 สิงหาคม 2560, 174.

¹⁰⁶ เด่น โต๊ะมีนา (กรรมการร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ...) กล่าวในการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 17, วันที่ 15 สิงหาคม 2560, อ้างถึงใน เฟิ่งอ้อ, 174-175.

¹⁰⁷ รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 17, วันที่ 15 สิงหาคม 2560, 175.

ประเด็นที่ถกเถียงกันข้างต้นถือเป็นประโยชน์ต่อชาวมุสลิมที่จะมีผู้นำไม่มีตำแหน่งทางการเมือง ทำให้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มีการเพิ่มคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของจุฬาราชมนตรีในมาตรา 9 ความว่า “(10) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”¹⁰⁸

4.1.3 การให้เงินอุดหนุนแก่จุฬาราชมนตรี

ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ศาสนาอิสลาม (ฉบับ 2) พ.ศ. 2491 มีการกำหนดเงินอุดหนุนในมาตรา 3 ความว่า¹⁰⁹

“พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเพื่อให้คำปรึกษาแก่กรมการศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม และให้เงินอุดหนุนในฐานะจุฬาราชมนตรีตามสมควร”

ประเด็นนี้เป็นอีกหนึ่งข้อถกเถียงถึงหน้าที่กับเงินอุดหนุนที่อาจไม่สอดคล้องกัน โดยคุณหญิงสมร ภูมิณรงค์ เคยกล่าวไว้เมื่อครั้งพบหน้ากับสื่อมวลชนว่า “เงินอุดหนุน” ของอดีตท่านจุฬาทา ได้รับนั้น ไม่สามารถอำนวยความสะดวกในการบริหารงานต่าง ๆ ในตำแหน่งได้อย่างเพียงพอต่าง ๆ ก็คือ น้อยเกินไป”¹¹⁰ เช่นเดียวกับ นายสมัย เจริญช่าง (ส.ส.กรุงเทพฯ) ได้ระบุประเด็นนี้ไว้ว่า¹¹¹

...ในกฎหมายเดิมนั้นไม่ได้กำหนดไว้เกี่ยวกับเรื่องของเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีที่กล่าวเช่นนี้ เพราะเนื่องจากเพียงแต่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่า จุฬาราชมนตรีนั้นเป็นที่ปรึกษาในกรมการศาสนา ผมอยากจะขออนุญาตกราบเรียนท่านประธานว่า ทั้งประเทศมีผู้รับผิดชอบสูงสุดเพียงคนเดียว แต่ฝ่ายรัฐบาลฝ่ายบริหารบ้านเมืองได้ดูแล

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก (9 พฤศจิกายน 2540) : 5.

¹⁰⁹ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ศาสนาอิสลาม (ฉบับ 2) พ.ศ. 2491, ราชกิจจานุเบกษา, ตอนที่ 77 เล่มที่ 65, ฉบับพิเศษ (31 ธันวาคม 2491) : 6.

¹¹⁰ สภา วิไลวรรณ, “ความเป็นมาของจุฬาราชมนตรี” ใน จุฬาราชมนตรี: ตำนาน สุวรรณศาสตร์ และความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี (กรุงเทพฯ: บริษัท ธนบรรณ จำกัด, 2524), 87.

¹¹¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6, วันที่ 8 มกราคม 2540, 64.

ได้เสียดตำแหน่งจุฬาราชมนตรีอย่างไรบ้าง ในอดีตตั้งแต่สมัยท่านจุฬาฯ ส่วน สุวรรณศาสตร์ จนถึงท่านจุฬาฯ ประเสริฐ มะหะหมัด ท่านจุฬาราชมนตรีได้รับเงินตอบแทนประจำตำแหน่งเดือนละ 4,000 บาท ... นอกเหนือจากนั้นหลังจากการรุกรอกของส่วนราชการต่าง ๆ ในการแก่งแย่งชิงมวลชน ก็ได้มีการจัดคนเอาผู้นำน้องค์กรต่าง ๆ ในจังหวัดชายแดนใต้เข้ามาศึกษา มารับการอบรมในกรุงเทพมหานคร ทุกครั้งทุกครั้ง ก็จะต้องขอเข้าพบท่านจุฬาราชมนตรีเพื่อรับฟังโอวาท และพร้อมกันนั้นหมายเหตุข้างล่างของหนังสือราชการทุกฉบับก็ขอให้ท่านจุฬาราชมนตรีนั้นช่วยจัดอาหารเลี้ยงรับรองด้วยท่านประธานที่เคารพ ท่านลองพิจารณาดูเถอะว่า เงินเดือนเพียง 4,500 บาท กับภารกิจที่ต้องรับผิดชอบขนาดนั้นมันคุ้มค่าหรือไม่

นำมาสู่การแก้ไขในพระราชบัญญัติฯ โดยให้มีเงินอุดหนุนจุฬาราชมนตรีตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา¹¹² โดยในพระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนจุฬาราชมนตรี พ.ศ. 2548 ประกาศในมาตรา 3 ความว่า¹¹³ “มาตรา 3 ให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีเดือนละหนึ่งหมื่นบาท” และได้ปรับอีกครั้งในพระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนจุฬาราชมนตรี (ฉบับ 2) พ.ศ. 2558 ความว่า¹¹⁴

มาตรา 3 ให้ยกเลิกความในมาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรี พ.ศ. 2542 และให้ใช้ข้อความนี้แทน

“มาตรา 3 ให้เงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีเดือนละสองหมื่นบาท”

ดังนั้น เห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มีการปรับแก้ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับจุฬาราชมนตรีตามที่กล่าวไว้ข้างต้น รวมถึงการปรับรูปแบบการทำงานของคณะกรรมการฯ ซึ่งใช้กระบวนการพิจารณาและมติในที่ประชุมเป็นหลัก ขณะที่สำนักจุฬาราชมนตรีทำหน้าที่ด้านศาสนาเป็นหลัก โดยอาจารย์วินัย สมะมะฮุน เลขาธิการคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย ชี้ให้เห็นจุดสำคัญของพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของ

¹¹² พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก, (9 พฤศจิกายน 2540) : 4.

¹¹³ พระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรี พ.ศ. 2542, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 116 ตอนที่ 72 ก, (9 สิงหาคม 2542) : 1.

¹¹⁴ พระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนจุฬาราชมนตรี (ฉบับ 2) พ.ศ. 2558, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 132 ตอน 106 ก, (11 พฤศจิกายน 2558) : 36.

การบริหารกิจการอิสลามในประเทศไทย เพราะสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยนั้นเป็นองค์กรที่กฎหมายรับรองให้เป็นนิติบุคคล

ซึ่งพระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 เป็นต้นมา

ระหว่างการดำเนินการก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติฯ จุฬาราชมนตรีประเสริฐ มะหะหมัด ได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2540 และต่อมาได้แต่งตั้งสวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ เป็นจุฬาราชมนตรี ในวันที่ 5 พฤศจิกายน 2540 พร้อมคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด จำนวน 33 คน และผู้ได้รับคัดเลือกจากจุฬาราชมนตรีอีก 11 คน รวมเป็น 44 คน¹¹⁵

4.2 จุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

4.2.1 จุฬาราชมนตรีสวาสต์ สุมาลัยศักดิ์

จุฬาราชมนตรีสวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ (27 มกราคม 2459 – 24 มีนาคม 2553) นับเป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2540 โดยท่านได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรีเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2540 ซึ่งขณะนั้นท่านมีอายุ 82 ปี¹¹⁶ จุฬาราชมนตรีสวาสต์ เป็นลูกศิษย์ของจุฬาราชมนตรี แซ่ม พรหมยงค์ และจุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ ทั้งเป็นอาจารย์สอนโรงเรียนอิสลามวิทยาลัย และเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์

ในระหว่างที่จุฬาราชมนตรีสวาสต์ดำรงตำแหน่งเกิดเหตุการณ์สำคัญในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส หรือ ค่ายปิเหล็ง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 นำมาสู่ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมในพื้นที่กับเจ้าหน้าที่รัฐ ถึงแม้ว่า พล.อ.เชษฐา ฐานะจาโร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมความคืบหน้าและปรับการดำเนินการแก้ไขของสถานการณ์ดังกล่าวร่วมกับ

¹¹⁵ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 117 ตอน 82 ง, (12 ตุลาคม 2543): 13.

¹¹⁶ ทุกข้อมูลรายงานตรงกันว่าสิริอายุรวม 82 ปี อ้างถึงใน “มุสลิมใต้ละหมาดใหญ่หลังสิ้น “จุฬาราชมนตรี” 24 มี.ค. 2553,” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565, <https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/53434>

จุฬาราชมนตรี ในวันที่ 1 ตุลาคม 2547 ซึ่งก่อนการตรวจเยี่ยมท่านจุฬาราชมนตรีได้กล่าวว่า¹¹⁷
 “การทำงานในส่วนของสำนักจุฬาราชมนตรีได้ประสานกับผู้นำมุสลิมในภาคได้อย่างใกล้ชิด เพื่อร่วม
 แก้ไขปัญหาในพื้นที่ให้เกิดความสงบสุขโดยเร็ว โดยคำนึงถึงประเทศชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์”

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกี่ยวข้องว่าเป็นหมุดหมายสำคัญที่แสดงให้เห็นปัญหาระหว่างประชาชนใน
 พื้นที่ชายแดนใต้กับเจ้าหน้าที่รัฐก็คือ เหตุการณ์กราดยิงที่มีสยิดกรือเฮะ เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547
 จุฬาราชมนตรีสวาฮดี ได้ให้สัมภาษณ์พิเศษกับโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยเมื่อ
 วันที่ 29 เมษายน 2547 ถึงเหตุการณ์ดังกล่าวว่า¹¹⁸

จุฬาราชมนตรี : ผมรู้สึกวิตกกังวล เพราะความสงบของบ้านเมืองนั้น เป็นที่ปรารถนา
 ของคนไทยทุกคน แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นผมไม่สบายใจ เพราะมีกลุ่มบุคคล
 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น คนเหล่านี้ได้จู่โจมพร้อมกันถึง 12 แห่ง แล้วเข้าโจมตีสถานที่
 ราชการ แต่เป็นเดชะบุญที่ราชการไหวทัน จึงสามารถป้องกันได้ แต่สิ่งที่ผมหนักใจอย่าง
 ยิ่งก็คือว่าผู้ก่อการร้ายนี้หลบหนีเข้าไปอยู่ที่มัสยิดกรือเฮะ ความเป็นจริงนั้นมัสยิดเป็น
 บุญสถานทุกศาสนา ไม่ว่าจะ วัด หรือโบสถ์หรือมัสยิด ควรจะเป็นที่ที่บุคคลเข้าไปทำตนให้
 อยู่ในศีลธรรม ในความเป็นคนที่มีธรรมะ คนร้ายกลับใช้สถานที่นั้นไปใช้เป็นที่พัก
 ตนเอง จึงเป็นเหตุให้ทางราชการต้องคิดหนัก

อย่างไรก็ตาม ข้าราชการไม่ได้บ่มบ่าม เพราะได้รอเวลาหลายนาที่ ตลอดจนถึงแก๊ส
 น้ำตาเข้าไป หรือพูดเข้าไป แต่แทนที่จะได้รับผลตอบแทนจากผู้ก่อการ กลับยิ่งปั่นตอบ
 มา แต่ครั้งเมื่อเวลานานมากแล้ว ซึ่งผมเข้าใจว่าหน้าที่ทุกฝ่ายนั้นใช้ความอดกลั้น ความ
 อดทน ไม่ได้บ่มบ่ามหรือรุนแรง ซึ่งอาจจะเข้าใจผิดจริง ๆ ราชการได้ให้โอกาสและให้
 ออกมามอบตัวหรืออะไรเป็นเวลานาน เมื่อเป็นเวลานานและมันใกล้จะค่ำ ก็ต้อง
 ตัดสินใจที่จะต้องเข้าไปทำการกวาดล้างให้หมดสิ้น เมื่อยิ่งแก๊สน้ำตาอะไรเข้าไป เข้าใกล้
 ผู้ร้ายกลับยิ่งโต้ตอบออกมา เป็นเหตุให้ราชการก็ต้องต่อสู้ เพราะว่าทุกคนต้องรักษา
 กฎหมายและระเบียบวินัย ทุกฝ่ายเจ้าหน้าที่ก็ได้ใช้ความอดกลั้นน่าสรรเสริญแล้ว แต่
 เมื่อเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุดก็ต้องทำตามหน้าที่ แม้นจะสูญเสียก็เป็นเรื่องที่จะต้องทำทุกคน
 เคารพกฎหมายบ้านเมืองแล้วได้ใช้ความอดกลั้นพอสมควร ผมจึงขอให้ชมเชยแก่

¹¹⁷ “รัฐปรับแผนรับมือไฟใต้ 2004-09-22,” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565,
<https://prachatai.com/journal/2004/09/418>

¹¹⁸ ณรงค์ ชื่นนิรันดร์, “คำต่อคำ...อาจารย์สวาฮดี สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรี ต่อ
 สถานการณ์กรือเฮะ” (สัมภาษณ์) 29 เมษายน 2547, <http://narongthai.com/islam3.html>

เจ้าหน้าที่ของรัฐ และให้ความช่วยเหลือแก่คนรอบ ๆ มัสยิดกรือเซะ เพราะไม่เห็นชอบตามที่ผู้ก่อการร้าย

จะเห็นได้ว่าไม่มีใครต่อต้านหรือออกเสียงช่วยผู้ก่อการร้าย จึงเป็นการสบายใจอย่างหนึ่งว่า คนส่วนใหญ่ยังมีความรู้สึกผิดชอบถูกต้อง และอะไรควรไม่ควร ผมจึงชอบใจทุกคนที่ตั้งตนในความสงบ ประชาชนและไม่ได้ขัดขวางอันใดนั้น เขาได้เห็นชอบแล้วว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ทำหน้าที่ตามกฎหมายถูกต้องพอสมควร

นอกจากนี้คำกล่าวของจุฬาราชมนตรีสวาสต์ที่ระบุว่า¹¹⁹ “เจ้าหน้าที่ได้พยายามยับยั้งการใช้กำลังในการจัดการกับสถานการณ์อย่างสมควรแล้ว...พวกเขาต้องอดทนและรอคอยเป็นระยะเวลายาวนานนอกมัสยิด” ข้อความนี้สร้างความไม่พอใจให้กับมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ เพราะเป็นการกล่าวสนับสนุนการตอบโต้อย่างรุนแรงจากภาครัฐ นำมาสู่การเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก

ขณะเดียวกันความท้าทายภายในคณะกรรมการกลางอิสลามประจำประเทศไทย ระหว่างนายเด่น โต๊ะมีนา ขณะนั้นดำรงตำแหน่งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย กับจุฬาราชมนตรีสวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ โดยมีการตั้งโต๊ะแถลงข่าวว่ารัฐบาลทักษิณไม่เคยมอบความไว้วางใจให้ในการแก้ปัญหาไฟใต้ ทั้งที่นายเด่นเป็นผู้กุมเสียงมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้ได้มากกว่าสำนักจุฬาราชมนตรี¹²⁰ ทั้งยังมีข้อครหากรณีการเซ็นรับรองเครื่องหมายฮาลาลให้กับ เค.เอฟ.ซี (KFC) บริษัท น้ำตาลมิตรผล จำกัด¹²¹ บริษัท เกตุวานิชอุตสาหกรรม จำกัด¹²² และบริษัท ศรีไทย ฟู้ดแอนด์ เบฟเวอร์เรจ จำกัด มหาชน¹²³ นำมาสู่ข้อเรียกร้องของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยว่าใช้อำนาจหน้าที่ไม่ถูกต้อง โดยนายสง่า วันภูเอนทรีย์ ประธานกรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดนครนายก และกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย กล่าวกับประชาชาติธุรกิจว่า¹²⁴ “การกระทำของ

¹¹⁹ ณรงค์ ชื่นนรินทร์, “คำต่อคำ...อาจารย์สวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรี ต่อสถานการณ์กรือเซะ” (สัมภาษณ์) 29 เมษายน 2547, <http://narongthai.com/islam3.html>

¹²⁰ “ความไร้เอกภาพในองค์กรมุสลิม บนทางแยก เด่น-สวาสต์ (2)” *โพสต์ทูเดย์*, สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565, http://www.posttoday.com/prachachat.php?show=1&selectid=02pol02290347&sid=0202&select_date=2004/03/29

¹²¹ หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2540 และ 16 ตุลาคม 2541

¹²² หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2540

¹²³ หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2540

¹²⁴ “แฉพิรุฒตราฮาลาลสวาสต์ เซ็นก่อนรับตำแหน่ง KFC-มิตรผลเจอเต็มเปา” *ประชาชาติธุรกิจ*, 20-23 พฤษภาคม 2542.

นายสวาสดิ์เป็นการใช้ความเป็นผู้นำทางศาสนาอิสลาม โดยไม่เหมาะสม และไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของพี่น้องชาวมุสลิมและผลประโยชน์ของประเทศชาติ ซึ่งจุฬาราชมนตรีในอดีตไม่เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้” ประเด็นดังกล่าว ถือเป็นประเด็นหลักที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยกับจุฬาราชมนตรี โดยเฉพาะข้อครหาว่าเป็นการดำเนินการของ นายดำรง สุมาลัยศักดิ์ บุตรชายและเลขานุการจุฬาราชมนตรี ในการออกหนังสือรับรองดังกล่าว ทางด้าน นายจรูญ มะลูลีม ซึ่งขณะนั้นเป็นนักวิจัยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกล่าวกับประชาชาติธุรกิจว่า¹²⁵

“ไม่ยากเห็นความข้อพิพาทในองค์กรศาสนาอิสลาม ทั้งสำนักจุฬาราชมนตรีและสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามฯ น่าจะประนีประนอมกันโดยเร็ว เพื่อไม่ให้สังคมมองว่า อิสลามขัดแย้งกันเอง เพราะในประวัติศาสตร์ไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อน”

ถึงแม้ข่าวสารสำนักจุฬาราชมนตรี ประจำเดือนเมษายน 2542 ชี้แจงถึงการตรวจสอบและพิจารณาใบอนุญาตดังกล่าวว่ามีกระบวนการถูกต้อง มีการส่งเจ้าหน้าที่ของฝ่ายตรวจสอบผลิตภัณฑ์ไปตรวจสอบกระบวนการผลิต วัตถุดิบ การเก็บรักษา และการรักษาความสะอาดว่าเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน

ท่านจุฬาราชมนตรีสวาสดิ์ สุมาลัยศักดิ์ ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2553 ด้วยโรครักษา ท่านดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเป็นเวลากว่า 12 ปี ท่านถือเป็นจุฬาราชมนตรีเข้ารับตำแหน่งเมื่อมีอายุมากที่สุด และเป็นจุฬาราชมนตรีคนแรกที่ได้รับการเลือกตั้งภายใต้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 อีกทั้งยังเป็นจุฬาราชมนตรีที่ถูกจับตามองถึงความพยายามในการแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้ ข้อครหาในการออกเอกสารรับรองฮาลาล รวมไปถึงการทำงานที่เสมือนสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

4.2.1 จุฬาราชมนตรีอาคิส พิทักษ์คุมพล

จุฬาราชมนตรี อาคิส พิทักษ์คุมพล (2 มีนาคม 2490 – ปัจจุบัน) ได้รับโปรดเกล้าฯ ขึ้นดำรงตำแหน่งจุฬาราชมนตรีในวัย 63 ปี โดยมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี ความว่า¹²⁶

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁶ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 78 ง, (23 มิถุนายน 2553) : 17.

ตามที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายสวาสดิ์ สุมาลยศักดิ์ ให้ดำรงตำแหน่ง จุฬาราชมนตรี ตั้งแต่วันที่ 5 พฤศจิกายน 2540 ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2540 นั้น เนื่องจาก นายสวาสดิ์ สุมาลยศักดิ์ ได้ถึงแก่อนิจกรรม เป็นเหตุให้ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีว่างลง และที่ประชุมกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทั่วประเทศเพื่อสรรหา จุฬาราชมนตรี ได้เห็นชอบให้ นายอาคิส พิทักษ์คุมพล รองประธานกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา ดำรงตำแหน่ง จุฬาราชมนตรี และได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งต่อไปแล้ว

บัดนี้ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง นายอาคิส พิทักษ์คุมพล ให้ดำรงตำแหน่ง จุฬาราชมนตรี ตั้งแต่วันที่ 5 มิถุนายน 2553

การรับตำแหน่งของจุฬาราชมนตรี อาคิส พิทักษ์คุมพล ถือเป็นความหวังสำคัญของชาวมุสลิมในการแก้ปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ส่วนหนึ่งเพราะท่านเป็นคนจังหวัดสงขลา และด้านการศึกษาท่านจบจากปอเนาะอัลนาฮอนียะห์ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา และปอเนาะตุยงหรือปัจจุบันคือโรงเรียนสฤตศาสน์อิสลาม อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี ซึ่งแตกต่างกับบรรดาจุฬาราชมนตรีที่ผ่านมาซึ่งจบการศึกษาจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังเป็นสภาพที่ปรึกษาเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะกรรมการนโยบายและอำนวยการการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และอยู่ในคณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ และเหตุการณ์ตากใบ¹²⁷ ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่หลายฝ่ายตั้งความหวังต่อท่านในการแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนใต้ รวมถึงเสริมสร้างความเข้าใจกับชาวต่างศาสนิกได้อย่างดี

ในห้วงเวลาที่จุฬาราชมนตรีอาคิส ดำรงอยู่ในตำแหน่ง สถานการณ์ทางสังคม และการเมืองไทยมีความผันผวนอย่างยิ่ง ฉะนั้น การวางตัวของจุฬาราชมนตรี รวมไปถึงคนในแวดลอมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องระมัดระวังและสงวนท่าทีในการแสดงออกทางความเห็น ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

¹²⁷ กองบรรณาธิการ, “ขอแสดงความยินดีกับ นายอาคิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรีคนที่ 18 ของไทย,” *หนังสือพิมพ์กวาง* ปีที่ 1, ฉบับที่ 8 (มิถุนายน 2553): 4 – 5.

บทที่ 5

บทสรุป

บทบาทจุฬาราชมนตรีหลังพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มีด้วยกัน 3 มิติ ดังนี้

5.1 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางสังคม

กล่าวคือ ด้วยพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ระบุถึงอำนาจหน้าที่ในมาตรา 8 (1) เพื่อให้เป็นผู้ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม และ (2) แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามก็ตาม แต่ด้วยบทบาทของผู้นำทางศาสนาอิสลามยังมีหน้าที่สร้างความเข้าใจต่อศาสนิกอื่น ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นปัญหานั้นตั้งแต่เหตุวินาศกรรม 9/11 เช่น การออกคำชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ต่อกรณีการเผยแพร่ข้อความเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่คลาดเคลื่อน เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2562 โดยเชื่อมโยงกับปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ กับมัสยิด และสถาบันการศึกษาศาสนาอิสลาม ความพยายามเผยแพร่ข้อมูลแผนการยึดครองประเทศไทย และนำกฎหมายอิสลามมาบังคับใช้กับคนทั่วไปในประเทศ ความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อกิจการฮาลาลของประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งสำนักจุฬาราชมนตรีได้ออกประกาศเพื่อชี้แจงต่อกรณีการเผยแพร่ข้อความเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่คลาดเคลื่อน โดยความตอนหนึ่งกล่าวว่า¹²⁸

จากกรณีที่มีการเผยแพร่ข้อความเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่คลาดเคลื่อน จนถึงปลุกกระแสต่อต้านศาสนาอิสลามในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการทำร้ายฆ่าคนไทยพุทธ และเชื่อว่าเหตุไม่สงบเกิดจากการใช้มัสยิดและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามเป็นแหล่งบ่มเพาะเชื้อร้ายและการบิดเบือนประวัติศาสตร์ชาติไทย สร้างความเกลียดชัง แยกแยะ จนนำไปสู่ความเกลียดชังประเทศชาติ พร้อมทั้งสรุปว่า เชื้อร้ายดังกล่าวกำลังคืบคลานขยายตัวเข้ามายังภาคอีสานภาคเหนือ และทุกจังหวัดผ่านการสร้างมัสยิด ต่อมามีการรวมกลุ่มคนจำนวนหนึ่งส่งจดหมายเรียกร้องจุฬาราชมนตรี ในฐานะที่เป็นผู้นำสูงสุดของศาสนาอิสลามในประเทศ ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้และปัญหาทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของศาสนา

¹²⁸ ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี เรื่อง คำชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ต่อกรณีการเผยแพร่ข้อความเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่คลาดเคลื่อน 19 ธันวาคม 2562

อิสลามที่คนกลุ่มนี้มองว่าสร้างความวุ่นวายแตกแยกในสังคมไทย และที่สำคัญคุกคามพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่เคารพนับถือ

สำนักจุฬาราชมนตรีตระหนักดีว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีความเข้าใจและให้เกียรติคนมุสลิมเสมอมา แต่ก็ได้ละเลยต่อปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวดังกล่าวข้างต้นที่อาจสร้างความเคลือบแคลงสงสัยและส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่างศาสนาในระยะยาว ตลอดจนกร่อนเซาะรากฐานความมั่นคงของประเทศชาติ ดังนั้นเพื่อจรรโลงความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของสังคมไทยที่ผู้คนต่างศรัทธามีความเคารพให้เกียรติและยอมรับในความเชื่อและความต่างทางชาติพันธุ์ของกันและกันเสมอมา สำนักจุฬาราชมนตรีขอใช้โอกาสนี้ทำความเข้าใจหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติของมุสลิมต่อสังคมไทย

โดยสำนักจุฬาราชมนตรีได้ชี้แจงกรณีการเชื่อมโยงปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับ มัสยิด และ สถาบันการศึกษาศาสนาอิสลาม ความพยายามเผยแพร่ข้อมูล “แผนการยึดครองประเทศไทย และนำกฎหมายอิสลามมาบังคับใช้กับคนทั่วไปในประเทศไทย” ซึ่งอ้างอิงบทกฎหมาย 4 ฉบับ คือ (1) พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 (2) พระราชบัญญัติส่งเสริมกิจการฮัจญ์ พ.ศ. 2524 (3) พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 และ (4) พระราชบัญญัติธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2545 รวมถึงกรณีความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อ “กิจการฮาลาล” ของประเทศไทย

นอกจากนี้ ภายใต้อาณัติการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จุฬาราชมนตรีมีแนวทางการปฏิบัติและป้องกันการติดเชื้อไวรัส ด้วยการประกาศมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นระลอกตามความรุนแรงของสถานการณ์ในช่วงปี 2562 – 2564¹²⁹ เช่น การหลีกเลี่ยงการสัมผัสมือ โดยให้กล่าวสละมแทนั้น การสวมหน้ากากอนามัยหรือ

¹²⁹ เช่น ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 1/2563 มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และในพื้นที่ที่รัฐบาลประกาศ 18 มีนาคม 2563, ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 2/2563 มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) 21 มีนาคม 2563, ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 3/2563 ว่าด้วยเรื่อง การงดละหมาดญะมาอะฮ์ การงดละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มัสยิด การจัดกิจกรรมของกลุ่มญะมาอะฮ์ระดับสี่ม และการจัดการกับศพ (มัยยิต) 25 มีนาคม 2563, ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 4/2563 ประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง

หน้ากากผ้าขณะเข้าศาสนสถาน การเว้นระยะห่างระหว่างปฏิบัติศาสนกิจอย่างน้อย 1 เมตร และหากเกิดการแพร่ระบาดในชุมชน ให้อิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิดใช้ดุลยพินิจพิจารณาประกาศงดการละหมาด เป็นต้น รวมถึงการออกประกาศแนวทางและวิธีการศุภมุสลิมที่เสียชีวิตด้วยโรคโควิด19 โดยอาศัยวิธีการตะยัมมูม (อาบน้ำศพโดยใช้แป้งแทน ในกรณีที่ไม่สามารถใช้น้ำได้) บนถุงบรรจุศพ และให้ถือเอาถุงบรรจุศพนั้นเป็นผ้ากะผั้น (ผ้าห่อศพจำนวนชั้นตามเพศที่ศาสนากำหนด) และให้ญาติใกล้ชิดผู้เสียชีวิตเท่านั้นสามารถละหมาดที่สุสาน (กุโบร์) โดยใช้มาตรการสวมหน้ากากอนามัยและเว้นระยะห่าง เป็นต้น

5.2 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางวัฒนธรรม

กล่าวคือ ด้วยพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ระบุในบทเฉพาะกาล มาตรา 45 โดยให้คงไว้ซึ่งอิสลามวิทยาลัยเพื่อเป็นสถาบันสอนศาสนาตามความว่า¹³⁰ “มาตรา ๔๕ ให้ “อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย” ซึ่งจัดตั้งตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศานุปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช ๒๔๘๘ เป็นอิสลามวิทยาลัยตามพระราชบัญญัตินี้” นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้เยาวชนมีโอกาสไปศึกษาทางด้านศาสนาต่อที่ต่างประเทศ โดยทำ MOU กับมหาวิทยาลัยชั้นนำทางศาสนา เช่น มหาวิทยาลัย อัล อัสฮัร และมหาวิทยาลัยรียาด เป็นต้น โดยสำนักจุฬาราชมนตรีมีการกำหนดสอบคัดเลือกผู้รับทุนมหาวิทยาลัยอัล อัสฮัรเพื่อศึกษาด้านศาสนาและสามัญ¹³¹

นอกจากนี้ยังมี MOU กับมหาวิทยาลัยในประเทศอย่างมหาวิทยาลัยเกริกให้เข้ารับการศึกษาด้านธุรกิจอิสลาม ทั้ง 3 สาขา คือ สาขาการเงินอิสลาม สาขาการจัดการบริการฮัจย์และอุมเราะห์ และสาขาอุตสาหกรรมฮาลาล เพื่อเป็นการขยายโอกาสให้เยาวชนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น รวมทั้งยังสนับสนุนให้ชาวไทย (หากมีความสามารถ) เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ และพิธีอุมเราะห์

มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าด้วย การปฏิบัติศาสนกิจในเดือนรอมฎอน ประจำปีฮิจเราะห์ศักราช 1441 14 เมษายน 2563 เป็นต้น

¹³⁰ พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก, (9 พฤศจิกายน 2540) : 14.

¹³¹ เช่น ประกาศสำนักจุฬาราชมนตรี เรื่องการจัดคัดเลือกทุนการศึกษาของมหาวิทยาลัยอัล อัสฮัร ประจำปี 2562/2563

5.3 จุฬาราชมนตรีกับบทบาททางการเมือง

กล่าวคือ ถึงแม้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ระบุใน มาตรา 7 (10)¹³² ห้ามให้จุฬาราชมนตรีดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ทางปฏิบัติกลับมีความกำกวม ในทางหนึ่งการดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ คณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คสช.) เสนอให้จุฬาราชมนตรี อาคิส พิทักษ์คุมพล ร่วมเป็น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) แต่ท่าน ได้ปฏิเสธเพราะเป็นเรื่องความเหมาะสม และถือว่าผิดพระราชบัญญัติฯ โคนสำนักจุฬาราชมนตรีออก ประกาศถึงกรณีดังกล่าว ความว่า¹³³

ท่านจุฬาราชมนตรีได้พิจารณาเห็นว่า ตำแหน่งจุฬาราชมนตรี เป็นตำแหน่งผู้นำสูงสุดใน การบริหารกิจการศาสนาอิสลาม ไม่ควรมีสถานะในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่นเดียวกับผู้นำสูงสุดของศาสนาอื่นในประเทศไทย ดังนั้น ท่านจุฬาราชมนตรีจึงได้มีหนังสือ ไปยังหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ แจ้งไม่ขอรับ ตำแหน่งการเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยมีความยินดีที่จะให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะ และประสานความเข้าใจเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม ตลอดจนประสาน ความร่วมมือในการกิจด้านต่าง ๆ ที่ยังประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมต่อไป

จากข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า จุฬาราชมนตรีไม่รับตำแหน่งดังกล่าวสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติตามตัวบทกฎหมายที่ ระบุในพระราชบัญญัติฯ แม้ว่าในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557 มาตรา 41 ได้ระบุว่า¹³⁴

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่มิใช่บทบัญญัติของกฎหมายใดกำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้าม ในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง มิให้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่ง ได้รับการแต่งตั้ง เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในคณะรักษาความสงบแห่งชาติ สมาชิกสภานิติบัญญัติ

¹³² พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก, (9 พฤศจิกายน 2540) : 5.

¹³³ สำนักจุฬาราชมนตรี คำชี้แจง กรณีการเสนอชื่อแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.), 3 สิงหาคม 2553

¹³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2557, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 131ตอนที่ 55 ก, (22 กรกฎาคม 2553) : 14-15.

แห่งชาติ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ข้าราชการการเมือง ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง และข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมือง ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการรัฐสภา

ขณะเดียวกันในปี 2560 นายชากี๋ พิทักษ์คุมพล บุตรชายของจุฬาราชมนตรี และดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการจุฬาราชมนตรี และดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ทำให้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่อการวางตัวและการเข้ารับตำแหน่งดังกล่าว ขณะเดียวกันสังคมมีการวิพากษ์วิจารณ์ยิ่งขึ้นเมื่อนายชากี๋เสนอชื่อ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 29¹³⁵

ขณะเดียวกันกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบาทของจุฬาราชมนตรียิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อสำนักจุฬาราชมนตรีจัดงาน “รวมพลังมุสลิม ปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์” เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2563¹³⁶ ท่ามกลางการแบ่งฝ่ายทางการเมืองในประเทศมีความอ่อนไหว การจัดงานดังกล่าวเสมือนทำตัวไม่เป็นกลาง ได้ยิ่งเพิ่มความขัดแย้งภายในกลุ่มชาวมุสลิมด้วยกัน¹³⁷ แม้ว่าในภายหลังสำนักจุฬาราชมนตรีจะออกแถลงการณ์เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดงานดังกล่าว และเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเปิดพื้นที่เพื่อการพูดคุยหาทางออกให้สังคม¹³⁸

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบาทของจุฬาราชมนตรีถึงแม้จะถูกจำกัดด้วยพระราชบัญญัติการบริหารศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 แต่ทว่ายังไม่คงรอดพ้นจากเงื้อมมือหรืออำนาจทางการเมืองได้อย่างสิ้นเชิงนั่นเอง

¹³⁵ ปรัชญเกียรติ ว่าโระ สัมภาษณ์ คุยกับนักวิชาการ กรณี “ชากี๋ พิทักษ์คุมพล” โหวตให้ประยุทธ์ เป็นนายกฯ <https://prachatai.com/journal/2019/06/83035> 16 พฤษภาคม 2565

¹³⁶ ถ่ายทอดสด "งานรวมพลังมุสลิม ปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์" ณ ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติ เฉลิมพระเกียรติ https://fb.watch/mL_8Uil8Kj/ 10 พฤศจิกายน 2563

¹³⁷ ตัวอย่างข่าวที่กล่าวถึงเสียงวิพากษ์วิจารณ์การจัดงาน “รวมพลังมุสลิม ปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์” อิสลาม: โลกออนไลน์ตั้งคำถามสำนักจุฬาราชมนตรี หลังชวนชาวมุสลิมใส่เสื้อเหลืองร่วมงานปกป้อง 3 สถาบัน 5 พฤศจิกายน 2020 <https://www.bbc.com/thai/thailand-54813590> และ สถาบันกษัตริย์: องค์กรอิสลามในไทยระบุชาวมุสลิมมีหน้าที่ต้องจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ 10 พฤศจิกายน 2020 <https://www.bbc.com/thai/thailand-54884566>

¹³⁸ สำนักจุฬาราชมนตรี แถลงการณ์สำนักจุฬาราชมนตรี เรื่อง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน “รวมพลังมุสลิม ปกป้องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์” 4 พฤศจิกายน 2563

5.4 ข้อเสนอแนะ

หลายประเด็นในการประชุมร่างพระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลาม พ.ศ. ล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นสำคัญ และน่าสนใจ เช่น การระบุนวาระการดำรงตำแหน่งของ จุฬาราชมนตรี หรือการห้ามมิให้จุฬาราชมนตรีดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ รวมถึงบุคคลโดยรอบ เพราะอาจนำมาซึ่งปัญหาในด้านอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นวิสัยทัศน์ที่มองการณ์ไกล

หากมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติฯ ผู้วิจัยขอเสนอและสนับสนุนให้มีการระบุนวาระการดำรงตำแหน่งของจุฬาราชมนตรี เพื่อให้การบริหารกิจการศาสนาอิสลามมีประสิทธิภาพ รวมถึงการห้ามบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลรอบข้างดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือแม้แต่สำนักจุฬาราชมนตรีเองก็ไม่ควรจัดกิจกรรมที่อาจนำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในอนาคต

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ซานเมือง. *จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของ จุฬาราชมนตรี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนอักษร, 2524.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. *ขุนนางกรมท่าขวา : การศึกษาบทบาทและหน้าที่ในสมัยอยุธยา ถึงสมัย รัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2153-2435*. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ, 2550.
- จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. *The Ship of Sulaiman 2542*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ฯ, 2542.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค) เรียบเรียง. “ตั้งข้าราชการวังหลวง.” ใน *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. ทรงตรวจชำระและทรงพระนิพนธ์อธิบายโดย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2531.
- ชัย เรื่องศิลป์. *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325 – 2453 ด้านเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527.
- ธีรนนท์ ช่วงพิชิต และ ปราณี วงษ์เทศ. *พิธีเจ้าเซ็น (อาซูรอ) : อัตลักษณ์และการดำรงชาติพันธุ์ของมุสลิมในสยามในสังคมไทย*. ม.ป.ท. : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.
- ประยูรศักดิ์ ชลายนเดชะ. *จุฬาราชมนตรีแห่งอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ : โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุลต่านสุลัยมาน, 2539.
- พิทยา บุนนาค. *ปฐมจุฬาราชมนตรี : จากเปอร์เซีย ถึงกรุงศรีอยุธยา*. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2557.
- สง่า วิไลวรรณ. “ความเป็นมาของจุฬาราชมนตรี” ใน *จุฬาราชมนตรี : ต่วน สุวรรณศาสน์ และความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี*. กรุงเทพฯ : บริษัท ธนบรรณ จำกัด, 2524.
- สฤกษ์ดี ณะรัชต์. *จอมพล*. 2451-2506 (2507). “คำปราศรัยเนื่องในมงคลพิธีมอบมัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี วันที่ 25 พฤษภาคม 2506” ใน *ประมวลสุนทรพจน์ ของ จอมพลสฤกษ์ดี ณะรัชต์ พ.ศ. 2505-2506*. ม.ป.ท. : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507.
- สุพจน์ ด้านตระกูล. *อดีตจุฬาราชมนตรี แซ่ม พรหมยงค์ (ข้าซุดดิน มุสตาฟา) กับ 4 จังหวัดภาคใต้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสาร, 2547.
- อาลี เสือสมิง. *ประวัติศาสตร์ขุนนางมุสลิมสยาม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสืออิสลาม, 2546.

เอกราช มุแก้ม. *จุฬาราชมนตรี ประวัติศาสตร์ผู้นำไทยมุสลิม จากอยุธยา ถึงยุคทักษิณ*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2549.

เอกราช มุแก้ม. *จุฬาราชมนตรี: ประวัติศาสตร์ผู้นำไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.

บทความวารสาร

กองบรรณาธิการ. “ขอแสดงความยินดีกับ นายอาคิส พิทักษ์คุมพล จุฬาราชมนตรีคนที่ 18 ของไทย.” *หนังสือพิมพ์ก้ำปง* ปีที่ 1 ฉบับที่ 8 (มิถุนายน 2553) : 4 – 5.

“แฉพิรุณตราฮาลาลสวาสดี เซ็นก่อนรับตำแหน่ง KFC-มิตรผลเจอเต็มเปา” *ประชาชาติธุรกิจ*. 20-23 พฤษภาคม 2542.

ศิริพร อนุสสา, วรกาญจน์ สุขสดเขียว และประเสริฐ อินทร์รักษ์. “บทบาทในการบริหารการศึกษาของสำนักจุฬาราชมนตรีในสมัย ฯพณฯ อาคิส พิทักษ์คุมพล เป็นจุฬาราชมนตรี.” *วารสารบริหารการศึกษา มศว* 27, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560) : 150-164.

ศิริพร อนุสสา, วรกาญจน์ สุขสดเขียว, ประเสริฐ อินทร์รักษ์ และจุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์. “บทบาทในการบริหารการศึกษาของจุฬาราชมนตรี : กรณีศึกษา ฯพณฯ อาคิส พิทักษ์คุมพล.” *วารสารบริหารการศึกษา มศว* 25, (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559) : 126-135.

สมาน อู๋งามสิน จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณศาสน์. “ชีวิตและแบบอย่างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรม” ใน *วารสารรัฐสมิแล* ปีที่ 39, ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2561) : 83-94.

สมาน อู๋งามสิน. “บทบาทนายบรรจง ศรีจรูญ กรณีการตั้งคณะกอดี (ศาลอิสลาม) กรุงเทพฯ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475.” ใน *วารสารรัฐสมิแล* ปีที่ 42, ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564): 52 – 58.

วิทยานิพนธ์

คำนวน วิบูลย์พันธุ์. “การมีส่วนร่วมของมุสลิมไทยกับการได้มาซึ่งผู้นำกิจการศาสนาอิสลาม : ศึกษากรณีการสรรหาจุฬาราชมนตรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

จิระศักดิ์ เจริญสุข. “ภาวะผู้นำของจุฬาราชมนตรีในสังคมไทย ช่วงปี 2524 – 2538.” สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

จุฬิศพงค์ จุฬารัตน์. “บทบาทและหน้าที่ของขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยา ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2153-2435).” วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ชวลิตธำรง โกฏิตระกูล. “ผู้นำศาสนาอิสลามกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณี เขตหนองจอก มีนบุรี บางกะปิ พระโขนง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ราชกิจจานุเบกษา

แจ้งความเรื่องแต่งตั้งกรรมการพิจารณาเค้าโครงการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองศาสนาอิสลาม.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 51 (1 กรกฎาคม 2477): 936.

แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 42 ตอน 42 (27 กรกฎาคม 2488): 1365 – 1366.

แต่งตั้งคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 65 ตอน 72 (14 ธันวาคม 2491): 4012-4013.

แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 25 ฉบับพิเศษ ตอน 77 (31 ธันวาคม 2491): 2.

ประกาศพระราชทานนามสกุล ครั้งที่ 5. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 30. 14 กันยายน 2456. 1238

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 99 ฉบับพิเศษ ตอน 66 (13 พฤษภาคม 2525) : 7.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 98 ตอน 156 (22 กันยายน 2524): 3164.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งจุฬาราชมนตรี. *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 127 ตอนพิเศษ 78 ง. (23 มิถุนายน 2553): 17.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแต่งตั้งกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 117 ตอน 82 ง. (12 ตุลาคม 2543): 13.

พระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนจุฬาราชมนตรี (ฉบับ 2) พ.ศ. 2558. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 132 ตอน 106 ก. (11 พฤศจิกายน 2558): 36.

พระราชกฤษฎีกาเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรี พ.ศ. 2542. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 72 ก. (9 สิงหาคม 2542): 1.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 65 ฉบับพิเศษ ตอน 77 (31 ธันวาคม 2491): 4-6.

- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. มาตรา 6.
ราชกิจจานุเบกษา. ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489): 334.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. มาตรา 7.
ราชกิจจานุเบกษา. ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489): 335.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. มาตรา 8.
ราชกิจจานุเบกษา. ตอนที่ 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489): 335.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 62
 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488): 333-334.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 62
 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488): 334.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 62
 ตอน 26 (8 พฤษภาคม 2488) : 332-336.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488. *ราชกิจจานุเบกษา*. ตอนที่
 26 เล่ม 62 (8 พฤษภาคม 2489): 334 – 335.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ศาสนาอิสลาม (ฉบับ 2) พ.ศ. 2491. *ราชกิจจานุเบกษา*.
 ตอนที่ 77 เล่มที่ 65. ฉบับพิเศษ (31 ธันวาคม 2491): 6.
- พระราชทานสัญญาบัตรศักดิ์. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 28. 10 มกราคม รศ. 130. 2261
- พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540. *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 114 ตอนที่
 65 ก (9 พฤศจิกายน 2540): 7.
- พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540. *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก (9 พฤศจิกายน 2540): 5.
- พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540. *ราชกิจจานุเบกษา*.
 เล่ม 114 ตอนที่ 65 ก. (9 พฤศจิกายน 2540): 4.
- พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 64 ตอน 41
 (2 กันยายน 2490): 543-547.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พ.ศ. 2489.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 63 ตอน 77 (3 ธันวาคม 2489): 633-637.
- ร่างพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. ... หมวดที่ 1 บททั่วไป. รายงานการประชุม
 วุฒิสภา ครั้งที่ 17. วันที่ 15 สิงหาคม 2560. 152.

ราชกิจจานุเบกษา. “พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491.”
สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2564. <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/2300/web/previewer.php>

ราชกิจจานุเบกษา. “พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการสาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488.”
สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2564 .<https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer/2300/web/previewer.php>

ราชกิจจานุเบกษา. “พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540.”
สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2564. <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/065/3.PDF>

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 21. 6 พฤศจิกายน 123. 566.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 27. 19 มิถุนายน 129. 483.

ราชบัณฑิตยสถาน. “จุฬาราชมนตรี.” สืบค้นเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2564.
<https://dictionary.orst.go.th/>

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

“ความไร้เอกภาพในองค์กรมุสลิม บนทางแยก เด่น-สวาสต์ (2)” โพสต์ทูเดย์. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565. http://www.posttoday.com/prachachat.php?show=1&select_id=02pol02290347&sid=0202&select_date=2004/03/29

ณรงค์ ชื่นนิรันดร์. “คำต่อคำ...อาจารย์สวาสต์ สุมาลัยศักดิ์ จุฬาราชมนตรี ต่อสถานการณ์กรือเซะ” (สัมภาษณ์) 29 เมษายน 2547. <http://narongthai.com/islam3.html>

“ประวัติอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย.” สืบค้นเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2565.
<http://www.islamiccollege.ac.th/islamiccollege/index.php/aboutas/mm-profile>

“มุสลิมใต้ละหมาดใหญ่หลังสิ้น ‘จุฬาราชมนตรี’ 24 มี.ค. 2553.” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565. <https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/53434>

“รัฐปรับแผนรับมือไฟใต้ 2004-09-22.” สืบค้นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2565. <https://prachatai.com/journal/2004/09/418>

สถาบันปริทัศน์ PRIDI interview. “ไพศาล พรหมยงค์ เล่าเรื่องคุณพ่อ ‘แหม่ม พรหมยงค์’” สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2565. <https://pridi.or.th/th/content/2021/08/816>

Seth Mydans. “Thailand Sends Troops To Counter New Attacks.” 17 August 2021.
<https://www.nytimes.com/2004/04/30/world/thailand-sends-troops-to-counter-new-attacks.html>

เอกสารอื่น ๆ

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 15. วันที่ 20 สิงหาคม 2540.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 5. วันที่ 6 ตุลาคม 2536.

รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 17. วันที่ 15 สิงหาคม 2560.

รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 15. วันที่ 3 สิงหาคม 2491.

รายงานการประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 7. วันที่ 15 สิงหาคม 2540.

รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 60/วันที่ 24 ตุลาคม 2550 กระทั่งถามทั่วไป เรื่อง
 ความคืบหน้าโครงการก่อสร้างศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ.
 65/1 - 69/1.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 26. วันที่ 15 ธันวาคม 2536.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 6. วันที่ 8 มกราคม 2540.

หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2540

หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2540 และ 16 ตุลาคม 2541

หนังสือรับรองฮาลาลออกเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2540

เอกสารฮอตันดาสัมัยกรุงศรีอยุธยา. 62; บันทึกเรื่องสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติ
 ในศตวรรษที่ 17 เล่ม 1.

Books and Book Articles

Mohd. Zamberi A. Malek .Harimau Malaya. *Biografi Tengku Mahmood Mahyiddeen*
 Bagi : Kuala Lumpur, 2009.

